

Identiteti Velog Lošinja i njihovo reprezentiranje u lošinjskim muzejima i galerijama

Antoninić, Martina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:411423>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FILOZOFSKI FAKULTET

Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti

Katedra za muzeologiju

**IDENTITETI VELOG LOŠINJA I NJIHOVO
REPREZENTIRANJE U LOŠINJSKIM MUZEJIMA I
GALERIJAMA**

Diplomski rad

Mentor/ica: prof. dr.sc. Žarka Vujić

Student /ica: Martina Antoninić

Zagreb, 2019

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Department of Information and Communication Sciences
Sub-Department of Museology

**THE IDENTITIES OF VELI LOŠINJ AND THEIR
REPRESENTATION IN LOŠINJ MUSEUMS AND GALLERIES**

M.A. Thesis

Supervisor: Professor Žarka Vujić, PhD

Student: Martina Antoninić

Zagreb, 2019

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Diplomski studij

Diplomski rad

IDENTITETI VELOG LOŠINJA I NJIHOVO REPREZENTIRANJE U LOŠINJSKIM MUZEJIMA I GALERIJAMA

Martina Antoninić

U prvom dijelu pobliže će se objasniti pojam baštine i identiteta te prikazati tri temeljne kategorije povezane s identitetom: vrijeme, prostor i društvo te opisati njihov suodnos. Nadalje, istražit će se i analizirati prošlost, baština, kulturne, gospodarske i prostorne značajke Velog Lošinja. Sagledat će se stalni postavi i povremene izložbe lošinjskih muzejskih ustanova u svjetlu reprezentiranja uočenih identiteta. Zatim će se prikazati rezultati sabiranja važnih elemenata iz povijesti i heraldičkih obilježja Velog Lošinja za lokalno stanovništvo koje je u to vrijeme živjelo na ovom prostoru, ali i za ono koje i danas tu obitava. Naposljetku će se provesti intervjui s nekoliko lokalnih stanovnika koji će pokušati izdvojiti posebna obilježja svog mjesta i istaknuti elemente koji opisuju njihovu motivaciju, osjećaje, identifikaciju spram Velog Lošinja i njegovo predstavljanje javnosti.

Ključne riječi: baština, identitet, lokalna zajednica, kultura, Veli Lošinj

Rad je pohranjen u knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Ivana Lučića 3, Zagreb.

Mentor: dr.sc. Žarka Vujić

Ocjenitelji:

1. dr.sc. Helena Stublić
2. dr.sc. Darko Babić

Datum diplomskog ispita: 10. srpnja 2019.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
Department of Information and Communication Sciences
Graduate study

M.A. Thesis

THE IDENTITIES OF VELI LOŠINJ AND THEIR REPRESENTATION IN LOŠINJ MUSEUMS AND GALLERIES

Martina Antoninić

To begin with, the concept of heritage and identity will be explained more closely and three basic categories related to identity: time, space, and society, will be described and their relationship will be pointed out. Furthermore, the past, heritage, cultural, economic and spatial features of Veli Lošinj will be explored and analyzed. The permanent exhibitions and temporary exhibitions of Lošinj museum institutions will be considered in light of the representativeness of the recognized identities. Moreover, the results of the collection of important elements of the history and heraldic features of Veli Lošinj for the local community living in this area, as well as for those that still live there, will be presented. Finally, the interviews with several local residents will be conducted, who will try to identify the special features of their hometown and highlight the elements that describe their motivation, feelings, identification with the city of Veli Lošinj and its presentation to the public.

Keywords: heritage, identity, local community, culture, Veli Lošinj

The paper is deposited in the library of the Faculty of Humanities and Social Sciences, Ivana Lučića 3, in Zagreb.

Supervisor: dr.sc. Žarka Vujić

Assessors:

1. dr.sc. Helena Stublić
2. dr.sc. Darko Babić

Graduate exam date: July 10th, 2019.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Baština i identitet.....	2
2.1. Vrijeme, prostor i društvo kao temeljne kategorije.....	3
3. Veli Lošinj – povijesno-prostorni razvoj	5
3.1. Zemljopisne i prirodne značajke otoka Lošinja	5
3.2. Društvena, gospodarska i kulturološka povijest Velog Lošinja	6
4. Analiza reprezentiranja identiteta Velog Lošinja	22
4.1. Reprezentiranje u postavima, izložbama, publikacijama i web-sadržajima lokalnih muzeja	22
4.2. Heraldička obilježja u tkivu grada	46
5. Lokalna zajednica Velog Lošinja – stavovi o identitetima grada	55
5.1. Metodologija i uzorak	55
5.2. Ciljevi i pretpostavke istraživanja	55
5.3. Rezultati.....	56
6. Zaključak poslije istraživanja.....	71
7. Popis ilustracija	74
8. Popis literature.....	78
9. Prilozi.....	81

1. Uvod

Veli Lošinj smješten je na jugoistočnoj strani otoka Lošinja i drugo je po veličini naselje na otoku Lošinju. Unatoč nazivima, danas je Mali Lošinj veći od Velog Lošinja, dok je nekoć bilo drugačije. Prvi doseljenici na otok Lošinj stigli su u 13. stoljeću te su osnovali Velo Selo, koje će kasnije dobiti naziv Veli Lošinj, na južnom dijelu otoka oko crkvice sv. Nikole. Dolaskom dvanaest obitelji na otok započinje naseljavanje i razvoj Velog Lošinja i samog otoka. Gospodarski razvoj Velog Lošinja krenuo je uzlaznom putanjom, stanovnici su se uspješno bavili poljoprivredom, ribarstvom i stočarstvom. Naseljavanjem i gradnjom kuća oko župne crkve u luci, Velološinjani postaju vrsni brodograditelji i pomorci te se dobar glas o njima brzo proširio. Ubrzo Veli Lošinj postaje jedno od glavnih sjecišta pomorskih pravaca, u brodogradilištima se popravljaju i grade novi drveni brodovi, a velološinjski pomorci plove morima i oceanima svijeta. Učvršćivanju identiteta Velog Lošinja kao pomorski jakog mjesta pridonose i sami pomorci koji sa svojih putovanja donose razne biljke za pošumljavanje otoka, slike za svoje obitelji i crkvenu zajednicu, zlato i novce koje ulažu u razvoj mjesta i zajednice. Sve navedeno ostaje u nasljeđu stanovnicima i pomorskim velološinjskim obiteljima. Također, gradnja velološinjske kule, koja danas ima ulogu muzejsko-galerijskog prostora, jedan je od važnih elemenata identiteta Velog Lošinja i njegove zajednice. Svoju je prvotnu namjenu izgubila, kad je služila za obranu grada od neprijatelja, a danas djeluje kao objekt u kojem su sažeto, ali pažljivo predstavljene velološinjska povijest, kultura, tradicija. Svakoga tko se želi upoznati s nasljeđem i tradicijom ove male, ali bogate zajednice, put će odvesti u Kulu. Nadalje, proglašenjem Velog Lošinja kao klimatskim lječilištem išlo je u prilog svoj zajednici jer upravo zbog navedenog, na otok dolazi bečka aristokracija te popularizira zimski, ali i ljetni lječilišni turizam. Uspostavlja se čest dolazak turista iz Hrvatske i ostalih europskih zemalja, čime se javlja potreba gradnje hotela, pansiona i širenja privatnog smještaja. Iako se jakim i brzim gospodarskim razvojem Malog Lošinja pažnja preusmjerava na to otočno mjesto, velološinjska zajednica nikad nije posustala pa se protokom vremena ulagalo u razvoj mjesta. Stoga je svrha ovog diplomskog rada predstaviti snažan gospodarski, povijesni i kulturološki razvoj Velog Lošinja koji je imao veliku ulogu u očuvanju i oblikovanju identiteta i jačanju velološinjske zajednice, a što je danas vidljivo u stvaranju novih sadržaja, zaštiti prirodnih bogatstava i promicanju kulturnih materijalnih i nematerijalnih vrijednosti.

2. Baština i identitet

Kulturna baština je jedinstveno nasljeđe čijem očuvanju, zaštiti i promicanju njenih vrijednosti se mora težiti. Interpretacijom ona dobiva značenje i upravo ovdje leži srž prepoznavanja i definiranja kulturnih identiteta. Graham, Ashworth i Tunbridge u „The uses and abuses of heritage” koncept baštine definiraju kao dio prošlosti koji predstavlja ekonomski, kulturni i društveno-politički resurs za sadašnjost te čije se vrijednosti i značenja ostavljaju za budućnost. Ističu baštinu kao dvojak resurs; ekonomski jer se koristi za promociju turizma i potiče razvoj, politički jer definira kulturu i moć i kao takav ima važnu društveno-političku funkciju.¹ Uz ovaj pojam vežemo i pojam kulture koji, prema Tyloru označava „složenu cjelinu koja uključuje znanje, vjerovanje, umjetnost, moral, pravo, običaj i sve ostale sposobnosti i navike koje čovjek stječe kao član društva.”² Navedena su nematerijalna obilježja kulture, dok bi materijalni predmeti bili njen izraz i predstavljali građu određene zajednice. Upravo takva baština služi kao instrument kojim otkrivamo prošlost i stvaramo vrijednosti. Kako bi se nasljeđe i kulturne vrijednosti očuvale, potrebno je interpretirati materijalno i nematerijalno kulturno nasljeđe na način da im se pridruže odgovarajuća značenja. Predstavljene zajedničke vrijednosti i interesi omogućuju poistovjećivanje različitih pojedinaca i zajednice koju čine sa zajedničkom prošlošću i stvaranje identiteta zajednice koja se danas definira kao osjećaj pripadnosti koji može, ali i ne mora biti vezan uz geografsko područje.³ Identiteti, koji su u stalnom procesu stvaranja, određenoj zajednici omogućuju da se definira i uvidi što ju čini sličnom, odnosno različitom u odnosu na druge zajednice.

Pojam identitet, od lat. *identitas*, podrazumijeva „istovjetnost, potpunu jednakost”, odnosno „skup značajki koje neku osobu (ili svojstvo) čine onom koja jest ili onim što jest.”⁴ Prema Hrvatskoj enciklopediji, u sociologiji se na pojam identiteta gleda kao na „skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine.”⁵ Ističu se dvije karakteristike identiteta, a to su onaj individualni, koji odgovara na pitanje *tko sam ja?* i društveni, odnosno *tko smo mi?* Individualni identitet tvore osobine pojedinca, cijeli njegov život, pa i njegovu pripadnost kolektivnom identitetu. U društveni identitet ubrajaju

¹ Graham i Ashworth i Tunbridge, “The uses and abuses of heritage,” 32.

² Burnett Tylor, *Primitive Culture*, 1

³ Abercrombie i Hill i Turner, *The Penguin Dictionary*, 72.

⁴ Hrvatska enciklopedija, “Identitet”.

⁵ Hrvatska enciklopedija, “Identitet”.

se spolni, dobni, vjerski, jezični, lokalni, nacionalni, profesionalni, tradicionalni, kulturni i drugi identiteti, a jednako tako postoje i višestruki identiteti, gdje pojedinac pripada različitim skupinama društvenog identiteta, poput jezične skupine gdje istodobno upotrebljava dva jezika, na primjer hrvatski i talijanski.⁶

2.1. Vrijeme, prostor i društvo kao temeljne kategorije

Autori poput Castellsa, Halla, Maroevića⁷ ističu kako je identitet promjenjiva kategorija, dinamičan, iako se formira u određenom vremenu i prostoru, nikad nije konačan. Stuart Hall uviđa tri vrlo različita koncepta identiteta: identiteti prosvjetiteljskog, društvenog i post-modernog subjekta.⁸ Prosvjetiteljski subjekt temelji se na viđenju čovjeka kao potpuno usmjerenog pojedinca prožetog idejama razuma, svjesnosti i djelovanja. U čovjekovoj biti jest njegov identitet koji dolazi do izražaja odmah pri rođenju i ostaje nepromjenjiv do kraja njegovog života. Za razliku od prethodno navedenog subjekta, društveni subjekt jest svjestan promjena koje dolaze s modernim vremenima i toga da njegova bit više nije samodostatna i autonomna. Bit, odnosno identitet, sad se oblikuje u interakciji s drugim pojedincima, zajednicom, društvom koji pojedincu prenose vrijednosti i značenja svijeta koji ga okružuje. Subjekt je sada oblikovan od više različitih identiteta, a sam proces identifikacije nema određenih granica, odnosno postaje kompliciraniji. Sve ovo dovodi do post-modernog subjekta, koji prema Hall-u nema učvršćen, trajan identitet. Naprotiv, identiteti su povijesno definirani, nastaju u određenom vremenu, podložni su promjenama kroz povijest i kulturu i određuju način na koji će se pojedinac poistovjetiti s ostalim pojedincima unutar nekog zajedničkog okvira.⁹

Castells ističe da se upravo kroz društvenu interakciju, u lokalnom okruženju, u određenom prostornom i vremenskom okviru, stvara osjećaj pripadnosti što konačno dovodi do stvaranja identiteta. Kroz materijale povijesti, kulture, geografije, kolektivnog pamćenja, moći i društvenog konteksta pojedinci i zajednica definiraju na koji način, za koga i s kojim ciljem se oblikuju različiti identiteti.¹⁰

⁶ Hrvatska enciklopedija, "Identitet".

⁷ Castells, *El poder de la identidad*; Hall, "Cultural identity"; Hall, *Sin garantías*; Maroević, *Uvod u muzeologiju*.

⁸ Hall, "Cultural identity", 275.

⁹ Hall, "Cultural identity", 275, 276, 277.

¹⁰ Castells, *El poder de la identidad*, 29-32.

Ivo Maroević definira identitet kao „potpuno podudaranje materijalnog i duhovnog na više društvenih razina, sa svrhom da se materijalnim odredi duhovna dimenzija neke od tih razina koja time postaje određujuća za raspon identiteta, sa svim međutjecajima triju temeljnih kategorija: vremena, prostora i društva.”¹¹ U kategoriju vremena uključuje događaje iz prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, ali u obzir uzima i elemente trenutnosti, odnosno trajnosti. Elementi urbanog, ruralnog, prirodnog utječu na oblikovanje identiteta te tako određuju kategoriju prostora. U kategoriju društva ubraja pojedinca, zajednicu, religiju i rasu, elemente koji su dio privatnog, javnog, društvenog, lokalnog prostora.¹² Priznanjem prošlosti, prepričavanjem događaja, tradicija i običaja, očuvanjem materijalne i nematerijalne baštine oblikuju se i zagovaraju lokalni, kulturni, nacionalni, povijesni i ostali identiteti. Predmeti kulturne baštine, oni predstavljeni u muzejskim institucijama ili sačuvani "in situ", dokazi su i dokumenti prošlosti, svjedoče o svom nastanku i mogućim promjenama u prošlosti, a njihovom interpretacijom stvaraju se poruke o ulozi koju su imali i imaju za zajednicu. Svi navedeni elementi doprinose stvaranju identiteta određenog društva u određenom vremenu i prostoru, a jednako tako svjedoče promjenama i stvaranju drugih identiteta. Ako se uzme u obzir da je "identitet zbir svih postojećih atributa: prostornih, urbanističkih, tehnoloških, prirodnih, povijesnih, društvenih, religijskih, tradicijskih i drugih koji utječu na opću percepciju grada kao kompleksne tvorevine društvenoga života”,¹³ onda se može reći da svaka država, regija, grad, zajednica, pa tako i pojedinac imaju svoje određene karakteristike što ih čini jednakima ili pak različitima od drugih.

U stvaranju, mijenjanju i predstavljanju identiteta grada sudjeluje zajednica. Ona je doprinijela njegovom oblikovanju, razvitku, stvarala je tradiciju i poštivala običaje, poticala je zajedništvo i njegovala potrebe, one kolektivne i one individualne, čuvala i prikladno predstavljala baštinu turistima, komunicirala vrijednosti i značenje grada. Ovo posljednje ubraja se u kategoriju vremena zbog svog stvaranja u određenom trenutku i promjenljive vrijednosti „koja će se mijenjati iz vremena u vrijeme, biti podložna čitanjima svakog vremena, koje je motivirano i determinirano vlastitim pogledima na svijet.”¹⁴ Grad postoji za zajednicu i zajednica za grad, zajednički se bilježi njihov rast i mijene tijekom prošlosti, stoga se moraju istaknuti i utvrditi lokalne vrijednosti grada, a Maroević kaže da su to vrijednosti koje dokumentiraju njegov dinamični povijesni rast i reakcije

¹¹ Maroević, *Uvod u muzeologiju*, 98.

¹² Maroević, *Uvod u muzeologiju*, 98.

¹³ Lokmer, "Šimun Kožičić," 204.

¹⁴ Maroević, *Uvod u muzeologiju*, 148.

na povijesne događaje, strukturu sadržaja i objekata gradske mreže, dinamiku društva, kvalitetu gospodarskog i kulturnog rasta, sve u svrhu komuniciranja navedenih vrijednosti lokalnom stanovništvu kako bi saživjeli s gradom.¹⁵ Maroević ističe da se u čovjeku „integriraju materijal, oblik i značenje grada.”¹⁶ Naposljetku, ljudi su ti koji žive u gradu, koriste njegove resurse, pridonose kako razvoju grada, tako i osobnom razvoju. Čovjek čuva i komunicira vrijednosti grada, stvara njegov identitet isticanjem, usavršavanjem, iskustvom, ponašanjem.

S obzirom da je Veli Lošinj otočno, pa time i turističko mjesto, valja spomenuti da se identitet lokalnog stanovništva pri kontaktu s različitim kulturama može obogatiti, oživljavaju se tradicijske vrijednosti i njeguje se nematerijalna baština, a mogu se oblikovati i novi identiteti. Dolazi do promjena unutar same zajednice, što može potaknuti pozitivne osobine kao što su osjećaj ponosa, jačanje samopouzdanja, bolja komunikacija sa sugrađanima, očuvanje vlastite tradicije, ali i one negativne u odnosu na turiste, a to je odbojnost prema njima, povećanje cijena usluga i postavljanje opozicija mi-oni, domaćini-gosti.¹⁷ U određenim zajednicama se tradicija mijenja ili izmišlja u skladu s turističkim potrebama, no onda se postavlja pitanje koliko je zapravo prikaz autentičan i odlikuju li stanovnike na taj način drugačije osobine koje vode k novom identitetu.

3. Veli Lošinj – povijesno-prostorni razvoj

Baština Velog Lošinja usko je vezana uz njegove prostorne, povijesne i kulturološke značajke koje je potrebno pobliže predstaviti u svrhu prepoznavanja karakterističnog identiteta samog mjesta i njegove zajednice.

3.1. Zemljopisne i prirodne značajke otoka Lošinja

Otok Lošinj jedan je od mnogobrojnih otoka Kvarnerskog zaljeva. Zajedno s otokom Cresom i ostalim otočićima čini vrlo poznato i prekrasno cresko-lošinjsko otočje, nekoć zvano Apsyrtides. Prema antičkoj legendi, ovim dijelom Jadrana plovio je Jason koji je od grčkog kralja ukrao zlatno runo te se s kraljevom kćeri i svojim moreplovcima dao u bijeg. Kraljev sin Apsirt ga je sustigao, ali na prevaru svoje sestre biva ubijen, rasječen te su njegovi udovi bačeni u more i na taj način

¹⁵ Maroević, *Uvod u muzeologiju*, 150.

¹⁶ Maroević, *Uvod u muzeologiju*, 152.

¹⁷ Jelinčić, “Turizam vs. Identitet,” 165.

njegovi dijelovi tijela stvorili su Apsirtove otoke, Apsyrtides.¹⁸ Valja spomenuti da su u prošlosti Cres i Lošinj bili jedan otok koji je kasnije, za vrijeme rimskog carstva, umjetno prokopan kod grada Osora. Ovo umjetno prokopavanje od iznimne je plovidbene važnosti za trgovačke, putničke i ratne brodove. Ne zna se točan razlog prokopa, no zbog položaja današnjih otoka Cresa i Lošinja, daje se zaključiti da je otok u ovom svom dijelu bio najuži, dok Osorski kanal, Kavada, pruža zavjetrinu od vremenskih nepogoda, te je bio povoljan za obranu grada Osora od oružanih napada i napada gusara.¹⁹

Reljef otoka Lošinja čini vapnenački masiv Osorščica na sjeveru, dok je jug otoka relativno nizak s nekoliko vrhova većih od 200 metara. Zahvaljujući blagoj klimi, otok Lošinj obiluje s 1018 različitih biljnih vrsta, koje je 1905. godine sistematizirao Ambroz Haračić, a oko 80 njih na otok su donijeli lošinjski pomorci.²⁰ Mir, čistoća, ljekovito bilje, klimatske ugodnosti, više od stotinu kilometara šetnica čine ovaj otok prirodnim klimatskim lječilištem, o čemu će kasnije biti više riječi.

Grad Veli Lošinj nalazi se na jugoistočnoj strani otoka Lošinja u čijem je zaleđu i jedan od spomenutih vrhova, sv. Ivan (234 metara), otkud se pruža pogled na Velebit i ostatak cresko-lošinjskog arhipelaga. Jedna od glavnih karakteristika Velog Lošinja jest park-šuma sa suptropskom vegetacijom u kojoj raste oko 200 vrsta drveća. Sredozemnu klimu karakteriziraju naglašene maritimne osobine, što znači da je mjesto izloženo jakim udarima bure koji stvaraju prave izazove stanovnicima tokom zimskih mjeseci.²¹

3.2. Društvena, gospodarska i kulturološka povijest Velog Lošinja

Naseljavanje otoka Lošinja započinje u 13. stoljeću, točnije 1280. godine, kada na južni dio otoka dolazi Obrad Harnović s još dvanaestero hrvatskih obitelji i zajedno osnivaju prvo naselje na otoku, Velo Selo, danas Veli Lošinj. Vukelić navodi kako „službeni naziv Veli Lošinj prvi put susrećemo 1398. godine u jednom ugovoru o međusobnim pravima i obavezama sklopljenom između upravnog središta u Osoru i novonazvanog Velog Lošinja.”²² Iako se stanovnike Velog Lošinja službeno naziva Velološinjanima, još i dan danas može se čuti kako lokalno stanovništvo sebe

¹⁸ Fučić, *Apsyrtides*, 6.

¹⁹ Crnković, *Veli Lošinj*, 7.

²⁰ Stražičić, “Otočki ljetopis 2” 149,169.

²¹ Vukelić, *Veli Lošinj Jugoslavija*, 1988.

²² Vukelić, *Veli Lošinj Jugoslavija*, 1988.

naziva Veloselcima. Harnovića i ostale obitelji mještani sjevernog dijela otoka Lošinja, Osorani, nazivaju Vlašine, jer tim terminom otočani oslovljavaju sve doseljenike iz unutrašnjosti Hrvatske. Jezikoslovac Petar Skok govori o toponimiji otoka Lošinja pa tako ističe kako su Osorani romanizirali riječ Vlašine te ju izgovarali bez početnog slova v, zamijenivši isto tako završetak plurala na –e s romanskim oblikom na -i, odnosno Lassini. Ovi nazivi javljali su se u prijepisima gdje su nađene dvije iznimke, kad je napisano Lossini, Lussini, i upravo zbog njih je sačuvan današnji oblik toponima. Stanovnici Cresa i Lošinja tako su prihvatili ovo podrijetlo naziva i otklonili pejorativan oblik gdje se riječ *loše* povezivala s Lošinjem zbog činjenice da je otok obilovao škrtim tlom s nekoliko obradivih površina.²³ No, prema predaji, ali i kronici Martina Botterinija, koja je od velikog značaja za povijest i kulturu otoka Lošinja, na prvi upit kakav je otok, stanovnici ga opisuju *lošavim*, što je slavenski termin za kamenit kraj.²⁴ U istraživačkom dijelu upravo će se ovaj element, među ostalima, ispitati i uvidjeti mišljenje Velološinjana o nastanku naziva za otok i samo mjesto.

Kao što se već spomenulo, hrvatske obitelji na čelu s Obradom Harnovićem osnivaju Velo Selo i nastanjuju se oko bizantske crkve Sv. Nikole, danas najstarijeg sačuvanog spomenika kulture. Prema kronici Martina Botterinija, *Povijest građanska i kronološka zemlje i kaštela Veloga Lošinja u Dalmaciji, sastavljena godine 1791.*, a prevedene od strane Franja Velčića kao *Botterinijeva kronika Veloga Lošinja iz 1971. godine*, to su bile sljedeće obitelji: Hrvojić, Marinčić, Krisinić, Maglić, Ljubavčić, Nadalić, Romanjolić, Konstantini, Buskaja, Matočić, Tancabelić, Fantić i Kučić, uz njih još i Baričević, Rereka (Rerečić) i Forcinić (Sforcina),²⁵ a zanimljivo je da se neka od ovih prezimena mogu pronaći i danas. Posljednje dvije navedene obitelji imale su patronatsko pravo, *jus patronatus*, nad crkvicom Sv. Nikole te su 1420. godine osnovali i laičku školu sv. Nikole.²⁶ Svaka od obitelji u svom je vrtu uzgajala povrće i voće, naročito limune i naranče, a bilo je tu i maslina, vinove loze i kadulje. Bavili su se pretežno stočarstvom i poljoprivredom, a razlog tome je vjerojatno podrijetlo lokalnog stanovništva, koje je došlo iz unutrašnjosti Hrvatske i odlučilo se baviti onime što najbolje pozna. Kasnije, od 15. stoljeća, bave se ribarstvom, pomorstvom i brodogradnjom.²⁷ Ono što je ojačalo velološinjsku zajednicu jest more, koje ih je

²³ Crnković, "Ime otoka Lošinja," 42-43.

²⁴ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 53.

²⁵ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 163.

²⁶ Ivanišević, *Velo Selo*, 14.

²⁷ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 61.

naučilo gradnji brodova te odličnom pomorskom i trgovačkom poslovanju. Sve navedeno dovelo ih je do novih luka, ljudi, kultura, a time i do novih poznanstava i širenja dobrog glasa o otoku Lošinju čime su i privukli trgovce, moreplovice i turiste.

Urbani razvoj, koji jača pod vlašću Venecije od 15. stoljeća, odvija se u samom zaljevu, koji je uvučen i zaštićen od nepovoljnih vremenskih uvjeta. Gradi se kamena obala, a s vremenom se bogatije stanovništvo približava gradskoj jezgri. Župna crkva sv. Antuna Pustinjaka (Opata) na istočnoj obali velološinjske luke svjedoči o velikom gospodarskom i demografskom usponu Velog Lošinja.²⁸ Velološinjani su sami gradili svoje crkve, kuće i kule, a gradnjom upravo ove crkve i stjecanjem statusa punopravnih građana u vjerskim pitanjima, *jus patronatus*, jača njihovo zajedništvo i samosvijest. Ovo pravo dobili su od osorskog biskupa 7. listopada 1507. godine.²⁹ Tragedija pogađa Velološinjane 1675. godine kad požar uništava crkvu, no s druge strane, zbog sve većeg broja stanovništva i time vjernika, godinu poslije gradi se nova, veća crkva. Sljedeći put crkva biva obnovljena 1767. godine i to snagom, voljom i resursima velološinjskih pomoraca, zemljoradnika i glavešina, a pri obnovi je korišten crveni lošinjski mramor iz lokalnog kamenoloma.³⁰

Slika 1. Razglednica na kojoj je ulaz u velološinjsku luku, 1909. godina

²⁸ Lajić, *Kvarnerski otoci*, 103.

²⁹ Crnković, *Veli Lošinj*, 7.

³⁰ Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 99.

U crkvi se nalaze razna umjetnička djela koja su darovi bogatih velološinjskih građana i pomoraca. Također, pronađene su, danas sačuvane, tri nadgrobne ploče, no jedna je od iznimnog značaja za velološinjsku zajednicu, a to je nadgrobna ploča Blaža Gladulića. Gladulić je prvi velološinjski pomorac koji se spominje koncem 16. stoljeća. Zajedno sa svojom obitelji gradi brodove, ali i prevozi putnike na svom brodu, gripu.³¹ Upravo kao takav je prikazan na nadgrobnom reljefu, kako na gripu izdaje naredbe svom najstarijem sinu Jakovu i još dvojici mornara. Oko crkve, ali i u njoj, nalazilo se groblje. U crkvi su pokapani svećenici i plemićke obitelji, kapetani i brodovlasnici, a u zajedničkim grobnicama ostali župljani, koje su danas označene brojevima. Ovo je bio običaj sve do 1835. godine, kad se pokojnike počelo pokapati nedaleko od crkve.³²

Slika 2. Nadgrobne podne ploče velološinjskih kapetana, župna crkva sv. Antuna Opata

³¹ Ivanišević, *Velo Selo*, 80.

³² Ivanišević, *Velo Selo*, 15.

Slika 3. Zajednička grobnica župljana označena slovima i brojevima i grobnica Antonia Budinića, velološinjskog kapetana i brodovlasnika, župna crkva sv. Antuna Opata

Ono što je u prošlosti Velog Lošinja imalo važnu ulogu među stanovništvom, a čije nasljeđe je očito i dan danas, jesu bratovštine, kojih je bilo ukupno šest, a formirale su se u sklopu crkvi. Najvažnija jest bila bratovština Sv. Antuna Opata čiji članovi su bili glavari prvih naseljenih obitelji u ovom mjestu, čija je dužnost, ali i dužnost svih ostalih bratovština, bila briga za održavanje crkve, izbor župnika, godišnje služenje određenog broja svetih misa.³³ Više o bratovštinama može se doznati u istraživačkom dijelu ovog rada.

Kao što crkva sv. Antuna Pustinjaka (Opata) predstavlja početak afirmacije lokalnog stanovništva, tako se još jedna građevina ne smije previdjeti. Venecija, uz potporu lokalnog stanovništva i u strahu od neprijateljskih napada, 1455. godine gradi samostojeću obrambenu kulu na dnu luke, uz more, a na ulasku u samu luku, kod lučkog svjetla – ferala, postavljaju topove. Renesansna kula debelih je zidova, niska, na tri kata s otvorenim kruništem koje je izbačeno prema van kako bi se neprijatelje moglo bolje gađati.³⁴

³³ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 125-127.

³⁴ Ivanišević, *Velo Selo*, 21.

Slika 4. Velološinjska Kula u lošem stanju

Prema predaji, u kulu su se sklanjali starije osobe, žene i djeca za vrijeme napada, koji su u njoj imali sve potrepštine – drva za grijanje, vodu i hranu, a na kruništu kamenje kojim su gađali neprijatelje.³⁵ Naposljetku, namijenjena je vojsci koja je ondje stanovala, ali i izviđala pomorsku situaciju. Nakon odlaska vojske, kula je prepuštena propadanju sve do 1774. godine, kada se prvi put obnavlja. Nakon odlaska Mletačke Republike s ovih prostora, na vlast dolazi Austro-ugarska monarhija kojoj kula nije značajna niti potrebna te podliježe ponovnom propadanju. Centralna komisija u Beču 1911. donosi odluku o njenom konzerviranju te obnavlja njene zidove, a 1992. godine Uprava za zaštitu kulturne i prirodne baštine, Povjerenstvo u Rijeci, izrađuje projektnu dokumentaciju i započinje projekt obnove kule.³⁶ Radovi su započeli 1997. godine, a tri godine poslije kula je otvorila svoja vrata za javnost kao muzejsko-galerijski prostor.

³⁵ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 95.

³⁶ Ćus-Rukonić, "Samostojeća kula," 210-211.

Slika 5. Današnji izgled kule

Danas se iz luke može vidjeti samo njeno krunište jer je od nje udaljena 20-ak metara i zaklonjena redom kuća. Za lokalno stanovništvo kula nije tek puki spomenik već svjedok povijesti, prostora i ljudi. Prkosila je vremenu i nedaćama i pravi je simbol upornosti i snage hrabrih Velološinjana kako bi se očuvali od neprijateljskih napada i osigurali svoju slobodu. Zbog toga 1851. godine Velološinjani zamjenjuju svoj dotadašnji općinski grb crtežom štita čiji je središnji simbol kula. Iako su se grbovi otočnih gradova prestali upotrebljavati 1945. godine, ovaj se grb prikazuje i dalje na turističkim promidžbenim materijalima.³⁷

³⁷ Ćus-Rukonić, "Samostojeća kula," 269.

Slika 6. Pogled na zastavni stup i Kulu iz luke

Valja istaknuti da je Venecija, koja je gospodarila ovim otocima, pokušala nametnuti svoj jezik, talijanski, kao službeni. Iako se nastojalo izbrisati domaća jezična obilježja, stanovništvo Velog Lošinja nastojalo je uvijek promicati i njegovati hrvatsku kulturu i jezik, a to je bilo moguće upravo iz razloga što je lokalno stanovništvo bilo hrvatske narodnosti i živjelo je u zatvorenim zajednicama pa Mlečani, kroz svih sedam stoljeća, nisu uspjeli nametnuti svoj jezik.³⁸ To dokazuje lokalna baština, dokumenti pisani glagoljicom, kao što su matične i župne knjige, te epigrafska građa. Velološinjani su i dalje ustrajali na slobodi i odgovornosti, stoga zajedničkom upornosti 1579. godine osnivaju javno žitno skladište, fontik. U njemu su se pohranjivale žitarice i prodavale na otočnom tržištu, a Velološinjanim je fontik jamčio prehranu siromašnog, ali i ostatka stanovništva, pogotovo za vrijeme ratova, neprijateljskih napada, bolesti.³⁹ Crnković ističe kako u ono vrijeme „osnutak takve ustanove u maloj seoskoj zajednici, lišenoj političkih prava, predstavlja jedinstvenu pojavu. Inače, Veli Lošinj dobio je fontik samo 30 godina poslije Osora, grada s tisućljetnom municipalnom tradicijom!”⁴⁰

³⁸ Imamović, *Otoci Cres i Lošinj*, 143.

³⁹ Crnković, *Veli Lošinj*, 7.

⁴⁰ Crnković, *Lošinjsko pomorstvo*, 132.

U stvaranju identiteta otoka i samoga mjesta, veliku, ako ne i najveću ulogu imalo je pomorstvo koje Veli Lošinj oblikuje u koljevku bogate otočke pomorske tradicije. Razumije se da je samo bilo pitanje vremena, od dolaska prvih ljudi na lošinjski otok, kada će se razviti trgovački, turistički i ratni pomorski promet. Velološinjani su napuštali svoje rodno mjesto u potrazi za kruhom i tako postali vrsni pomorci. Mnogi se nisu vratili, a sve zbog požara, neizlječivih bolesti, nevremena, bitki s gusarima i pobuna s kojima su se susretali na moru. Prvu pomorsku ulogu Lošinjani imaju kao galijoti, mornari, časnici i zapovjednici za vrijeme Mletačke Republike. Zahvaljujući iskustvu i ušteđevini, oni su i nakon raspada Mletačke Republike mogli nastaviti svoju pomorsku tradiciju kao brodograditelji, brodovlasnici i kapetani. Godine 1580. i 1614. Mali i Veli Lošinj pretrpjeli su uskočke napade i pljačke,⁴¹ što je dovelo do još jače odlučnosti Lošinjana odupiranju neprijateljima, jačanju zajedništva i težnji ka slobodi. Sukladno tome, lokalno stanovništvo samoinicijativno organizira pomorsku obranu svojih naselja.

U 16. stoljeću u luci Velog Lošinja osniva se prvo brodogradilište Šimuna Štefića-Kovačića.⁴² Grip dominira lošinjskom mornaricom, a njegov značaj očituje se na grbovima, slikama, nadgrobnim spomenicima, kao što je onaj Blaža Gladulića. Već je spomenuto da Gladulić slovi za prvog velološinjskog pomorca, no valja istaknuti i ostale pomorske obitelji koje su uvelike pridonijele gospodarskom i kulturološkom rastu Velog Lošinja. Jedna od takvih je obitelj Antona Botterinija koja je na vlastiti trošak dala izraditi desetak manjih oružanih brodica za obranu svog mjesta i svojih sugrađana.⁴³ Također, ova obitelj daje niz istaknutih mletačkih pomorskih kapetana. Veli Lošinj prednjači pred Malim Lošinjem jer već u 17. stoljeću ima dva kapetana duge plovidbe, Petra i Augustina Petrinu, oca i sina. Obiteljsku tradiciju nastavljaju i njihovi potomci. Napredak Velog Lošinja kao pomorske središnjice raste uspostavom vlastite pomorsko-zdravstvene nadzorne službe u svrhu zdravstvene zaštite lokalnog stanovništva.⁴⁴ Oko 1670. godine u Velom Lošinju djelovalo je manje brodogradilište u kojem su korčulanski i lovranski graditelji učili Velološinjane zanatu. Brodogradnja je išla uzlaznom putanjom, od gradnje manjih barki za ribolov do brodova za trgovačku i ratnu mornaricu i jedrenjaka.⁴⁵

⁴¹ Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 91.

⁴² Sokolić, *Lošinj*, 2003; Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 91.

⁴³ Crnković, *Lošinjsko pomorstvo*, 140.

⁴⁴ Crnković, *Veli Lošinj*, 7.

⁴⁵ Ivanišević, *Velo Selo*, 54.

Slika 7. Velološinjska luka, nepoznata godina

U 18. stoljeću muškarci Velog Lošinja obavljali su dužnost samoobrane otoka.⁴⁶ Za te potrebe korištene su obrambene utvrde koje su i u prošlosti imale istu svrhu, a najčešće su se nalazile na uzvišenim dijelovima gdje se pružao jasan pogled na otvorenu pučinu. Stražarilo se u samoj luci, u uvali Rovenska, kod crkvice sv. Nikole i na brdu sv. Ivan. O bogatoj velološinjskoj pomorskoj tradiciji svjedoči i zapis tamošnjeg notara Bonaventure Napoleona od 1745. godine, gdje spominje kako Veli Lošinj u svom vlasništvu posjeduje 22 broda te navodi velološinjske pomorce Stjepana, Filipa i Petra Petrinu, Tomu Raguzina, Jakova Gladulića, Ante Lazarića i ostale.⁴⁷ Krajem stoljeća, padom Mletačke Republike i dolaskom na vlast Austro-Ugarske Monarhije, uvala Rovenska, koja se nalazi nedaleko od samog centra Velog Lošinja, dobiva na značaju osnutkom brodogradilišta. Upravo ovdje je sagrađen prvi veći brod na otoku i cijelom Kvarneru, jedrenjak *Commercio*,⁴⁸ čiji zapovjednik je bio Petar Raguzin.⁴⁹ Zanimljivo je da je na početku 18. stoljeća Veli Lošinj razvijeniji u pomorstvu i broju stanovnika od Malog Lošinja, a već sredinom stoljeća Mali Lošinj prestiže Veli.⁵⁰

⁴⁶ Crnković, *Lošinjsko pomorstvo*, 149.

⁴⁷ Crnković, *Lošinjsko pomorstvo*, 152.

⁴⁸ Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 101.

⁴⁹ Ivanišević, *Velo Selo*, 54.

⁵⁰ Crnković, *Lošinjsko pomorstvo*, 152.

Za vrijeme francuske vladavine početkom 19. stoljeća, lošinjsko pomorstvo nazaduje, jednako kao i značaj samog grada Velog Lošinja. Naime, u spisima iz 1814. godine spominju se velike promjene za građane ovog mjesta jer sjedište otoka postaje Mali Lošinj.⁵¹ Ovaj položaj nikako nije odgovarao Velološinjanima, začetnicima lošinjskog gospodarstva, kulture, pomorstva, zajedništva, čime su stavljeni u drugi plan. No, oni ne odustaju te velološinjski općinski izaslanici 11. listopada 1852. godine dolaze pred austrijskog cara Franju Josipa II i predstavljaju mu mjere izlaska iz gospodarske i pomorske krize. Predlažu gradnju lukobrana ispred luke Rovenska, a sama luka bi služila austrijskoj ratnoj mornarici.⁵² Ovdje se ističe pomorac i kapetan Antonio Baričević, koji se zalagao za njegovu izgradnju, kako bi zaštitio brodogradilište od jakih vjetrova. Potaknuo je i osnivanje Brodarskog društva koje je djelovalo od 1854. do 1858. godine.⁵³

Slika 8. Pogled s brda sv. Ivan na Veli Lošinj, Rovensku i lukobran

U tim godinama sagrađena su tri drvena jedrenjaka, a 1877. sagrađen je i posljednji brod u Rovenskoj za jednog velološinjskog brodovlasnika.⁵⁴ Ovdje započinje pad velološinjskog pomorskog gospodarstva, kad u plovidbu ulaze brodovi pokrenuti na parni stroj i postepeno

⁵¹ Crnković, *Veli Lošinj*, 7.

⁵² Ivanišević, *Velo Selo*, 56.

⁵³ Ivanišević, *Velo Selo*, 75.

⁵⁴ Ivanišević, *Velo Selo*, 59.

istiskuju brodove na jedra. Početkom 20. stoljeća Veli Lošinj postaje vlasnikom tri engleska čelična jedrenjaka, a prodaja posljednjeg jedrenjaka 1908. godine označuje kraj slavnog velošinjskog pomorstva. Okretno lokalno stanovništvo nadalje će se baviti turizmom i ugostiteljstvom.

Preteča sve rasprostranjenijeg oblika privređivanja, turizma, bila je kavana, otvorena u Velom Lošinj 1853. godine, u kojoj su se okupljali imućniji građani.⁵⁵ Ukorak s velikim promjenama u Europi, industrijalizacijom i razvojem prometnih sredstava, nastojalo je biti i ovo malo otočno mjesto. Turizam je bio moguć aristokraciji i bogatom građanskom sloju koji su prepoznali potencijal otoka Lošinja, pa i samog mjesta Velog Lošinja. Stoga su građani bili primorani uspostaviti bolju prometnu povezanost s kopnom i unutar samog otoka, obnoviti svoje stambene objekte, izgraditi pansioni, hotele, ugostiteljske objekte, raskršiti šetnice i plaže. Zahvaljujući željezničkim prugama Beč-Trst i Zagreb-Karlovac-Rijeka i parobrodskoj liniji Trst-Kotor koja je išla preko Malog Lošinja, turistima je omogućen lakši i komotniji dolazak na otok. Za vrijeme francuske vladavine sagrađena je otočna cesta Osor-Veli Lošinj te je raskršena pješačka staza Mali Lošinj-Veli Lošinj. Već spomenuta pomorska kriza rezultirala je odlaskom kapetana i brodovlasnika s otoka, a njihove kuće i vile su se prenamijenile i spremno dočekale prve goste i time Lošinj postaje prvi turistički otok na Jadranu.

Slika 9. Autoprijevoz koji je prevozio putnike od Velog Lošinja do Osora i obrnuto

⁵⁵ Crnković, *Veli Lošinj*, 7.

O prirodnim bogatstvima i blagoj klimi Lošinja pisalo se i u stranim novinama što je privuklo austrijskog liječnika i klimatologa dr. Conrada Clara da 1885., sa svojim sinom, posjeti otok. Sin je bolovao od bolesti grla i već nakon tri tjedna liječnik se vratio u Austriju s potpuno zdravim sinom. Nakon njega dolazi austrijski balneolog, dr. Leopold Schröter, koji se na otok uputio nakon što je njegovim zalaganjem Opatija uspješno proglašena zimskim klimatskim lječilištem, s jednakom namjerom da isto učini i na Lošinju.⁵⁶ U suradnji s Ambrozom Haračićem i dr. Conradom Clarom to i postiže te 1892. godine vlada u Beču proglašava „Mali i Veli Lošinj klimatskim lječilištima i oporavilištima sa svim povlasticama koje su proizlazile iz tog položaja.”⁵⁷ Značajna godina za velološinjski turizam bila je 1886. kada je osnovano Društvo za poljepšavanje i pošumljavanje Velog Lošinja čijim zaslugama i danas opstaju različite biljne vrste i travnate površine. Iste godine u Velom Lošinju se zaustavlja austrijski nadvojvoda Karlo Stjepan, nakon krstarenja Kvarnerom, i odlučuje u podnožju brda sv. Ivan izgraditi vilu za odmor i ljetovanje sa suprugom Marijom Terezijom. Pored vile uredio je park i u njemu dao posaditi različite vrste jela, borova, čempresa, palmi, pinija, agava, eukaliptusa, magnolija i ostalih biljnih vrsta. Prvi hotel u Velom Lošinju, „Vindobona“, izgrađen je 1887. godine, a već petnaestak godina kasnije ovo mjesto raspolaže s 28 objekata, što hotela i pansiona, što apartmana, soba i kabineta.⁵⁸ Potaknuti lošinjskim ljekovitim činiteljima, bečka aristokracija 1888. godine sagradila je Oporavilište za slabunjavu bečku djecu koje je vrlo uspješno radilo tokom cijele godine. Nalazilo se na pogodnom mjestu, neposredno uz more i zaštićena od jakih vjetrova gustom šumom.⁵⁹

⁵⁶ Kosmos, „Ambroz Haračić,” 120.

⁵⁷ Kosmos, „Ambroz Haračić,” 122.

⁵⁸ Lajić, *Kvarnerski otoci* 149.

⁵⁹ Ivanišević, *Velo Selo*, 68.

Slika 10. Razglednica iz 1903. godine na kojoj se nalazi vila nadvojvode Karla Stjepana

Cvjetanje lošinjskog turizma ne traje dugo jer s Prvim svjetskim ratom otok okupiraju talijanske vlasti, lokalno stanovništvo lišeno je slobode i zatvara se Hrvatska škola, Narodni dom, Hrvatska čitaonica, koja je bila prva na kvarnerskim otocima i djelovala od 1867. godine, i hrvatska kavana.⁶⁰ Stanovništvu ne preostaje ništa drugo nego okrenuti se starijim granama gospodarstva. Bavili su se pčelarstvom, ribarstvom, vinogradarstvom, a sve to za vlastite potrebe. Skoro svaka kuća imala je voćnjak u kojemu su se nalazile naranče, limuni, smokve i trešnje. Posebno se cijnilo maslinovo ulje. Stočarstvo je oduvijek bilo zastupljeno, uzgajali su ovce, koze, krave čiji su se mliječni proizvodi koristili u prehrani onih malobrojnih turista u međuratnim godinama.⁶¹

⁶⁰ Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 115.

⁶¹ Lajić, *Kvarnerski otoci*, 116.

Slika 11. Velološinjani

U Drugom svjetskom ratu većina velološinjskih hotela, pansiona i odmarališta bila je opljačkana i uništena. Nakon kapitulacije Italije, partizanske postrojbe dolaze na otok te se osniva Općinski narodnooslobodilački odbor Veli Lošinj, a njih nadjačaju njemačke vojne postrojbe. Godine 1945. Jugoslavenska narodna armija oslobađa Lošinj i ponovno se otvara hrvatska osnovna škola.⁶² Istoga dana kada je i oslobođen, Veli Lošinj dobiva status grada, a prvim gradonačelnikom imenuje se August Baričević.⁶³ Obnovljeno je i Oporavilište za bečku djecu koje u poslijeratnim godinama djeluje kao Dječja bolnica Veli Lošinj. Kako bi se potaknuo razvoj kulture u mjestu, 1958. godine otvara se kino, ali se zbog pada broja posjetitelja zatvara devet godina poslije, pa opstaje samo ono kino u Malom Lošinju.⁶⁴ Gospodarstvo pada u drugi plan, dok turizam ponovno postaje glavni pokretač privređivanja. Osim stranih turista, sve je veći broj domaćih, a zbog njihovog velikog broja na otok se naseljava sezonsko stanovništvo i zapošljava u hotelima, pansionima i ugostiteljskim objektima. Kako bi Lošinj bio ukorak s razvojem turizma, 1962. godine osniva se Turistička zajednica Cres-Lošinj, sljedeće godine Veli Lošinj dobiva pitku vodu iz Vranskog jezera na otoku Cresu, a godine poslije i električnu struju s kopna.⁶⁵ Godine 1966. izgrađuje se najveći

⁶² Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 117.

⁶³ Crnković, *Veli Lošinj*, 7.

⁶⁴ Antoninić, *Iz škrinjice zaborava*, 53.

⁶⁵ Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 120.

hotel u Velom Lošinju, hotel *Punta*, kao proširenje nekadašnje vile Punta. Hotel i dan danas privlači turiste svojim *vitality* programom i ponudom lokalnih proizvoda.

Slika 12. Vila Punta

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, Veli Lošinj je brojao 994 stanovnika, gdje se njih 771 izjasnilo kao Hrvati, a ostali kao pripadnici nacionalnih manjina (Srbi, Talijani, Mađari, Slovenci, Albanci i ostali).⁶⁶ Broj stanovnika 2011. godine je pao na 901.⁶⁷ Grade se sve čvršći temelji u identificiranju Velog Lošinja kao klimatskog lječilišta pa se tako ono preseljava u dvorac nadvojvode Karla Stjepana. Tokom godina je mijenjalo svoj naziv i izgled, pa tako danas djeluje kao Lječilište za alergijske bolesti dišnog sustava i kože. Kao temeljne vrijednosti lječilišta, izdvojeni su „zadovoljstvo korisnika, zadovoljstvo zaposlenika, zaštita prirode i okoliša, zdrava prehrana, očuvanje tradicije, zeleno hotelijerstvo, kontinuirano unapređenje kvalitete“.⁶⁸

Doprinos učvršćivanju identiteta zajednice Velog Lošinja dao je i Institut Plavi Svijet koji 2003. godine u samom centru otvara Lošinjski edukacijski centar o moru. Kroz svoj rad istraživanja, edukacije i zaštite djeluju na očuvanju morskog okoliša i zaštiti ugroženih vrsta u Jadranu. Svojim aktivnostima podižu svijest javnosti, imaju važnu ulogu u javnom životu i u neraskidivom su odnosu sa lokalnom zajednicom.

⁶⁶ Crnković i Velčić i Sokolić i Ivanišević, *725 godina*, 124.

⁶⁷ Državni zavod za statistiku RH, "Popis 2011."

⁶⁸ Žugić, 2012:100

4. Analiza reprezentiranja identiteta Velog Lošinja

U teorijskom dijelu prikazan je osvrt na društvenu, gospodarsku i kulturnu povijest Velog Lošinja te različiti događaji koji su utjecali na oblikovanje raznih identiteta, a koji će se u ovom istraživačkom dijelu istaknuti, odnosno prikazat će se njihovo reprezentiranje javnosti u muzejskim ustanovama i galerijama Malog i Velog Lošinja.

Predmeti baštine se sabiru, čuvaju u muzeju, interpretiraju, izlažu i komuniciraju javnosti kao dokumenti prošlosti koji prenose poruke. Na taj način, predmeti dobivaju na važnosti i od velikog su značenja za lokalno stanovništvo i kao izraz njihovih različitih identiteta. U dodiru s predmetima u muzejskoj ustanovi i pri shvaćanju poruke koju isti prenose, posjetitelji mogu uvidjeti sličnosti i različitosti s određenom zajednicom, dok lokalno stanovništvo dolazi u kontakt s vlastitom prošlošću i stvara osjećaj pripadnosti mjestu, zajednici, obitelji, religiji, kulturi.⁶⁹

Gledajući na muzej kao na mjesto kontakta, komuniciranja raznih poruka i prikaza različitih identiteta jedne zajednice, u ovom dijelu istražiti će se postav i izložbe lošinjskih muzeja, muzejsko-galerijskog prostora Kula u Velom Lošnju, palače Fritzi i Muzeja Apoksiomena u Malom Lošnju. Nezaobilazan je i prikaz identiteta u samom tkivu Velog Lošinja koji se očituje u grbovima i znakovima pomorskih obitelji i bratovština na pročeljima kuća, kruništima zdenaca i nadgrobnim pločama.

4.1. Reprezentiranje u postavima, izložbama, publikacijama i web-sadržajima lokalnih muzeja

Lošinjski muzej čine tri ustanove - palača Fritzi u Malom Lošnju, Muzejsko-galerijski prostor Kula u Velom Lošnju i Arheološka zbirka Osor u Osoru. S obzirom da se u Arheološkoj zbirci u Osoru nalaze spomenici, skulpture i ostali predmeti pronađeni samo na području grada Osora, ovo istraživanje orijentirat će se na postave u muzejima Malog i Velog Lošinja.

Palača Fritzi nalazi se u samom centru Malog Lošinja, u drugom redu zgrada smještenih na rivi. Zgrada datira iz druge polovice 19. stoljeća, a svojom visinom ističe se od susjednih objekata. Prije Drugog svjetskog rata palača je imala turističku funkciju djelujući prvo kao pansion, a zatim kao doručkovaonica, a nakon rata gubi prvotnu funkciju te ju koristi udruženje obrtnika, a potom

⁶⁹ Maroević, *Uvod u muzeologiju*, 98-99.

Narodno Sveučilište koje je djelovalo do 2007. godine, kada zgrada postaje sjedište Lošinjskog muzeja.⁷⁰

Slika 13. Palača Fritzi, Mali Lošinj

U samom prizemlju nalazi se galerijski prostor u kojem se održavaju povremene izložbe. U godinama svojeg postojanja, u ovoj prostoriji palače Fritzi održalo se mnogo izložbi, no njih 8 ističe velološinjsku povijest, tradiciju, običaje, kulturu i značenje samog mjesta, a koje će se detaljnije opisati u nastavku. Također, u prizemlju se mogu pronaći i kupiti publikacije kao što su 50 godina lošinjske plovidbe, Grbovi i znakovi Velog Lošinja, Alfred Keller – arhitektonski projekti na Lošinj i prostoru Hrvatske, Utrde cresko-lošinjskog otočja i ostale te suveniri. Navedene publikacije izdane su u sklopu povremenih izložbi predstavljenih u palači Fritzi i Muzejsko-galerijskom prostoru Kula. Na prvom katu, u velikoj dvorani s galerijom, smještena je Zbirka starih majstora Piperata, jedna od najznačajnijih umjetničkih zbirki Malog Lošinja, a dio je stalnog postava. U galeriju se ulazi na drugom katu, a u njoj je izložena Fotografska zbirka Dantea Lussina, također kao dio stalnog postava muzeja. Ovom zbirkom predstavljene su fotografije Lošinja iz prve polovice 20. stoljeća te fotografska oprema kojom se Dante Lussin služio kako bi

⁷⁰ Lošinjski muzej, "Palača Fritzi".

razvio svoj zanat. Jedino u ovom dijelu stalnog postava muzeja posjetitelj može dobiti uvid u prošlost i strukturu Velog Lošinja, a to je kroz fotografiju velošinjske luke snimljene negdje između 1910. i 1930. godine. Na posljednjem izložbenom katu nalazi se druga najznačajnija umjetnička zbirka muzeja, Zbirka Andra Vida Mihičića, dok se u potkrovlju nalaze uredi.

Slika 14. Dante Lussin, Veli Lošinj 1910.-1930.

Prva izložba predstavljena u ovom muzeju, a da je od velike važnosti za Veli Lošinj jest izložba „Prof. Ambroz Haračić – znanstvenik i rodoljub”. Izložba je trajala od 17. ožujka do 4. lipnja 2008. godine, a nastala je u suradnji Lošinjskog muzeja i učenika Srednje škole Ambroza Haračića iz Malog Lošinja, na čelu s profesoricom Lidijom Kosmos. S obzirom na sadržaj publikacije izdane u sklopu izložbe, koja se danas čuva u Gradskoj knjižnici Mali Lošinj, može se zaključiti da je naglasak same izložbe stavljen na razvoj otoka Lošinja i Haračićev doprinos. Zahvaljujući njegovom istraživanju flore na otoku krajem 19. i početkom 20. stoljeća i sistematizacijom više od 1000 biljnih vrsta, od kojih mnoge imaju iznimno ljekovito djelovanje, izvršeno je pošumljavanje cijelog južnog dijela otoka. Sukladno tome, izgrađeni su hoteli i kupališta, osnovalo se Turističko društvo, Haračićevi radovi objavljeni su u austrijskim botaničkim časopisima, što je rezultiralo dolaskom austrijske aristokracije na otok. Lokalno stanovništvo počelo se zapošljavati u Lječilištu

i bolnicama Velog Lošinja. Ubrzo je otok proglašen klimatskim lječilištem i oporavilištem.⁷¹ Krajnji rezultat bio je razvijanje zdravstvenog turizma koji danas igra veliku ulogu u identitetu Velog Lošinja. Mnogi turisti iz inozemstva, ali i cijele Hrvatske, dolaze na otok motivirani ljekovitim čimbenicima ovog područja, kao što su čisti zrak i ljekovita svojstva mora i biljaka, a velik je i broj posjetitelja s problemima dišnog sustava koji se dolaze oporaviti u Lječilište Veli Lošinj. Prema anketi „Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj“ Instituta za turizam, provedenoj među 404 turista na području otoka Lošinja u ljeto 2017. godine, spominje se iznadprosječna motiviranost dolaska zbog zdravstvenih razloga koja iznosi 13%.⁷² Većina gostiju upućuje se u Lječilište Veli Lošinj, a velika većina sudjeluje u programima wellnesa i zdravstveno-rekreacijskim programima. Nedvojbeno je da uspjeh Velog Lošinja ne bi oživio da nije bilo Ambroza Haračića i njegovog zalaganja za pošumljavanje i popularizaciju Lošinja kao klimatskog lječilišta.

Izložba „Narodne nošnje lošinjskog otočja“ autorice Vane Gović predstavljena je lošinjskoj javnosti od 15. lipnja do 1. kolovoza 2010. godine u palači Fritzi. Prikazano je tradicijsko odijevanje i bile su izložene tradicijske nošnje otoka Ilovika, Suska, Unija i Velikih i Malih Srakana koje su se sačuvale do današnjih dana. Zanimljivo je da su se tradicijske nošnje Velog i Malog Lošinja prestale nositi početkom 19. stoljeća i tako njihovi materijalni ostaci danas ne postoje. No, postoje fotografski zapisi pa je Lošinjski muzej u suradnji s Posudionicom i radionicom narodnih nošnji iz Zagreba načinio rekonstrukciju nekadašnje lošinjske nošnje za potrebe izložbe. Također, posjetitelji su se mogli upoznati s postupkom obrade vune te upoznati s Lošinjem kao nekadašnjim tkalačkim centrom.⁷³ Uz izložbu „Narodne nošnje lošinjskog otočja“ izdana je istoimena publikacija na 56 stranica koja detaljno obrađuje tradicijsko odijevanje. Već je spomenuto da o lošinjskoj nošnji nema materijalnih svjedočanstva, ali o tradicijskom odijevanju najbolje se može doznati iz zapisa lošinjskih notara, kako se spominje u publikaciji.⁷⁴ Stoga je potrebno ponovno se dotaknuti Botterinijeve kronike⁷⁵ koja donosi prvi opis velološinjskog i malološinjskog načina odijevanja od 16. do 18. stoljeća. Tradicijska nošnja muškaraca obilježena je nošenjem duge halje od sukna zvane *dolama*, koja bi se mogla usporediti s današnjim kaputom. Imala je dugmad, no

⁷¹ Kosmos, *Ambroz*, 5-11.

⁷² Visit Lošinj, „Tomas ljeto 2017.“

⁷³ Lošinjski muzej, „Narodne nošnje“

⁷⁴ Gović, *Narodne nošnje*, 2.

⁷⁵ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 225.

unatoč tome, uvijek se nosila otkopčana. Hlače su bile uže u bedrima, cipele su bile tupog vrha i imale crne vezice. Bogatije stanovništvo je u svakodnevnom odijevanju halju i šešir ukrašavalo lisičjim krznom, dok su seljaci halju zakopčavali. Odijevanje starih žena oduvijek je bilo „dolično, skromno i lagano“, kako spominje Botterini.⁷⁶ Tako je i izgled ženske narodne nošnje jednostavan, ali profinjen. Suknja je bila od tankog suknenog tkanja – sarže, tamne boje. Košulja je bila potpuno zatvorena i ukrašena vezom od fine vune, tzv. podbradnjakom, a iznad košulje oblačio se strukirani prsluk, današnji sako, od domaćeg sukna tamne boje sa zlatnim obrubom. Na nogama su žene nosile vunene čarape i šarene, otvorene cipele. Seljanke su nosile suknje crvene boje, dok su imućnije gospođe odijevale suknje tamnijeg kolorita. Ono što je najviše privlačilo pažnju i davalo poseban pečat narodnoj nošnji bilo je bijelo pokrivalo za glavu, *bendica*, ponad kojeg je išao šešir.⁷⁷ Ovaj bijeli, dugi, uštirkani rubac kružno se savijao na obrazima i prebacivao na suprotnu stranu tjemena i činio oblik krila.⁷⁸ S vremenom se način odijevanja počeo mijenjati, ići u skladu sa svjetskim modnim utjecajima, pa su tako žene počele nositi ukrašenija odijela:

„Od ove žalosne epohe i nakon što moderna mornarska mladež započne uzimati supruge iz raznih krajeva, uvuklo se i ovamo zarazno opće bogatstvo postojećega pokvarenog stoljeća, i sada mnogi od njih koriste razmetljive i gizdave moderne haljine s kamufima, ballentnim (?) prslucima, prslucima s vrpcama itd. Sve je to posve različito od odijevanja naših starih mudrih roditelja.“⁷⁹

⁷⁶ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 229.

⁷⁷ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 229.

⁷⁸ Gović, *Narodne nošnje*, 10.

⁷⁹ Velčić, *Botterinijeva kronika*, 229.

Slika 15 i 16. Muška i ženska narodna nošnja Lošinja iz 16. stoljeća, palača Fritzi

Uz tradicionalno odijevanje, kao dio narodne baštine vezuje se i obrada tekstilnih sirovina i proizvodnja tekstila na otoku Lošinj. Ovo rukotvorstvo spada u kućnu radinost kojim su se bavile isključivo žene kako bi ukućanima priskrbile odjeću (vunene čarape i džempere) i ostale potrepštine kao što su pleteni rupci i plahte.⁸⁰ Na ovom području obrađivalo se ovčje runo koje se sušilo na gromačama, a potom se dobro češljalo i pripremalo za dobivanje pređe. Žene Malog i Velog Lošinja su, osim izrade vunene pređe, također izrađivale sukno i rašu, deblju vunenu tkaninu, na tkalačkim strojevima, krosnama. Prvi pisani dokaz o postojanju tkalačkog alata na otoku nalazimo u glagoljskom lošinjskom protokolu notara Krstinića koji bilježi oporuku Margarite Antoninić u kojoj stoji: „Pak pušćam krosna moa Eleni, Šimuna Forcinića ženi; za te krosna da e obligana otkati sukno moe.”⁸¹ Tkanine koje su žene proizvodile, osim za vlastite potrebe, proizvodile su se i kao viškovi za prodaju i izvoz. Tako se na sve domaće proizvode stavljao certifikat s pečatom Sv. Marka, kojeg je tada imala pravo izdavati velološinjska notarska obitelj

⁸⁰ Gović, *Narodne nošnje*, 6.

⁸¹ Košuta, “Glagoljski lošinjski protokoli”, 28.

Botterini, pa su proizvodi bili spremni za izvoz u Veneciju, što je uvelike pridonijelo štovanju lokalnog proizvoda te njegovo prepoznavanje na tržištu.⁸²

Godine 2012., povodom 120. godišnjice zdravstvenog turizma na otoku Lošinju, otvorena je izložba „Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887.-2012.“ autorica Vane Gović i Irene Dlaka. Naglasak izložbe stavljen je na razdoblje prije Prvog svjetskog rata, kada je turizam procvao i bio prisutan kroz cijelu godinu, odnosno zimi se nudio zdravstveni, a ljeti kupališni turizam. Uz mnoštvo fotografija i informacija o razdoblju nastanka i vlasništvu objekata, također su dani ostali podaci o njihovoj važnosti i poslovanju. Uz izložbu izdan je i opsežan, dvojezični katalog, na hrvatskom i engleskom jeziku, u kojem su obrađena 54 turistička objekta otoka Lošinja. Na području Velog Lošinja izgrađeno je 14 objekata, točnije 8 pansiona, 2 sanatorija, 1 lječilište, 1 vila i 2 hotela u razdoblju od 1887. do 2012. godine. Ovi objekti bili su od velike važnosti za lokalno stanovništvo jer, iako su kao prvotna posluga u turističkim objektima bili zaposleni stranci, s vremenom su ih zamijenili domaći ljudi, čime su uključeni u razvoj i jačanje Velog Lošinja.⁸³ Sve veći broj noćenja i dolazaka turista u Veli Lošinj ponukao je lokalno stanovništvo na otvaranje kavani i restorana, što je dokaz njihove želje i volje za razvijanjem i poticanjem zajednice na suradnju. Svjedok tomu jest otvaranje pansiona od strane lokalnog stanovnika, Margarite Ragusin, negdje između 1906. i 1910. godine. Ova Velološinjanka je prva koja je otvorila pansion u razdoblju kad su vlasnici svih ostalih turističkih objekata bili stranci. Budući da se danas ne može sa sigurnošću utvrditi točna lokacija pansiona, prema mapi grada iz turističkog vodiča iz 1912. godine upućuje se na zgradu u kojoj se nalazilo prenoćište *Doris*.⁸⁴

⁸² Gović, *Narodne nošnje*, 6.

⁸³ Dlaka i Gović, *Lošinjski hoteli*, 17.

⁸⁴ Dlaka i Gović, *Lošinjski hoteli*, 61.

Slika 17. Nekadašnje prenoćište *Doris*, Veli Lošinj. Zgrada je danas u privatnom posjedu

Neki od pansiona i vila su tijekom godina potpuno uništeni, neki su danas u privatnom vlasništvu, neki su promijenili svoju prvotnu funkciju, kao primjerice pansion *Johanneshof*, izgrađen 1889. godine, koji 1962. godine postaje Dječjom bolnicom za alergijske bolesti dišnih organa, a danas je zatvoren.

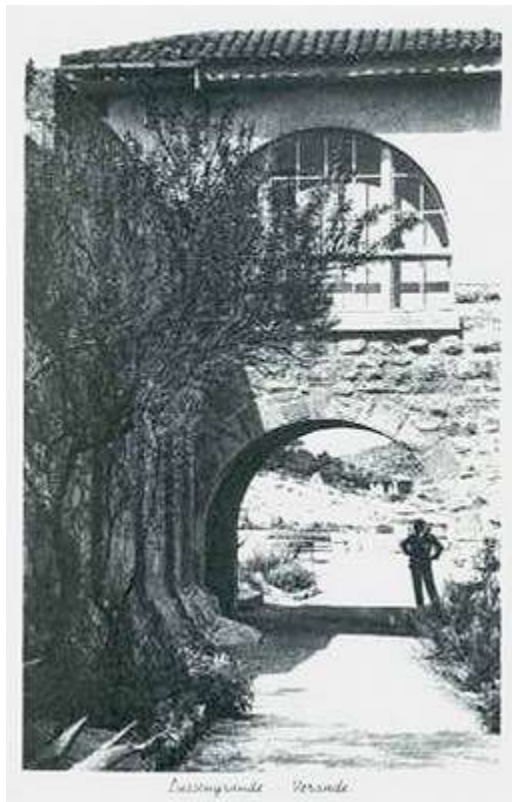

Slika 18. Pansion Johanneshof, Veli Lošinj, 1891. godina

Pansion vila *Matilde*, vila *Franz* te lječilišta *Maria -Amalia Asyl* i *Dr. Simonitsch* danas su u vlasništvu dječjeg odmarališta *Zlatokrila* koje je u vlasništvu tvrtke Zagrebački holding d.o.o. – Podružnica Vladimir Nazor.⁸⁵ Djeca i voditelji u pratnji spomenutog dječjeg odmarališta vrlo su poznati u Velom Lošinju te uvijek dobrodošli, dobro surađuju s lokalnom zajednicom tako da svaka grupa ima organizirane besplatne posjete Institutu Plavi svijet i Muzejsko-galerijskom prostoru Kula te župnoj crkvi. Jedini objekt koji je zadržao svoju prvotnu funkciju jest *Hotel Punta*, koji je započeo svoje djelovanje kao turistički objekt, mali pension. Iako srušen u Drugom svjetskom ratu, ponovno biva izgrađen na istom mjestu pod istim nazivom, a danas djeluje pod nazivom *Vitality Hotel Punta*. Izložba „Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887.-2012.“ dala je uvid u same početke i razvoj turizma na otoku Lošinju, koji danas u otočnoj zajednici igra najvažniju ulogu. Godine 2013. izložba je postavljena u Muzejsko-galerijskom prostoru Kula u Velom Lošinju, a 2017. u koljevci turizma na Jadranu, Opatiji, u Vili Angiolini koju koristi Hrvatski muzej turizma. Već sljedeće godine u palači Fritzi otvara se izložba „Alfred Keller. Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske“ koja se nadovezuje na prethodnu izložbu, „Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887.-2012.“ Širenjem dobrog glasa o Velom Lošinju kao klimatskom lječilištu,

⁸⁵ Dlaka i Gović, *Lošinjski hoteli*, 38.

dolaskom bečke aristokracije, ali i ostalih dobrostojećih obitelji razvija se turizam u ovom malom otočnom mjestu. S njime se javlja i potreba za prostornim promjenama, a u ono vrijeme domaćih arhitekata nije bilo pa su gradski poglavari bili primorani pozvati strane arhitekta i projektante. Stoga ne čudi što je austrijski arhitekt imao veliku ulogu u izradi projekata za rekonstrukciju vila, sanatorija, hotela i galerija u cijeloj Hrvatskoj, ukupno 25, od kojih se njih 8 nalazi na otoku Lošinju, odnosno 5 u Velom Lošinju. Izvedene se rekonstrukcije Sanatorija *Betania* te Vile *Franz* i Pansiona *Matilde* čiji tlocrti i fotografije završnog projekta su objavljeni u austrijskim časopisima *Der Architekt* i *Wiener Bauindustri-Zeitung* 1913. godine.⁸⁶ Objekt koji je i dan danas jako dobro očuvan i karakterističan za Veli Lošinj, jer ga primijeti svatko tko ulazi u velološinsku luku morskim putem, jest Galerija smještena na rtu Leva.

Slika 19. Galerija, Veli Lošinj

Ova ostakljena galerija služila je kao zaklon od hladnog sjevernog vjetrova i za odmor, ali pružala je i prekrasan pogled na pučinu, Velebit i otoke Cres, Rab, Orudu, Orijule, Pag. Prvotnu funkciju je

⁸⁶ Kranjčević, *Alfred Keller*, 13.

izgubila budući da danas nema ostakljenog dijela, ali i dalje nosi titulu vidikovca s kojeg se pruža najljepši pogled u Velom Lošinju.

Slika 20. Galerija danas, rt Leva

Jedini projekt koji je ostao neizveden jest projekt zgrade lučke uprave, koja bi ujedno služila kao i kula s koje bi se kontrolirao dolazak i odlazak brodova. Ovom izložbom se još jednom potvrdio značaj Velog Lošinja u godinama koje su prethodile Prvom svjetskom ratu. Turiste se željelo zadržati duže u Velom Lošinju pa je lokalno stanovništvo moralo dati različite ponude i suvremene usluge, pa tako vršiti i adaptacije svojih turističkih smještajnih objekata. Prezentacijom Kellerovih radova u palači Fritzi željelo se ukazati na dugu povijest lošinjskih turističkih objekata te njihovo očuvanje i vrednovanje. Izložbom „Alfred Keller. Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske“ stavljen je naglasak na turističku graditeljsku baštinu otoka Lošinja.

26. lipnja 2014. godine otvorena je izložba „Bratovštine na području bivše osorske komune“ autorice Marijane Dlačić, koja je trajala do 03. listopada 2014. godine. S obzirom da su u prošlosti postojali jaz i rivalstvo među cresko-lošinjskim otočnim mjestima, a Osor je bio jedina općina na ovom području, Mali i Veli Lošinj počeli su osnivati svoje bratovštine čija uloga je i ranije spomenuta, ali su također upravljale i lokalnom zajednicom. Autorica izložbe naglasila je važnost i značaj bratovština te je prikazala njihovu ulogu u životu lokalne zajednice. Bratovštine ili laičke škole, dobrovoljna udruženja vjernika laika, nastale su u 12. stoljeću, a razlikovale su se po

znakovima ili zastavama, statutima i obilježjima, pa su tako postojale bratovštine čisto vjerskih obilježja, cehovska udruženja ili pak mješovitog obilježja.⁸⁷ Članovi, bratimi, imali su obvezu plaćanja godišnje članarine, poštivanja statuta, prisustvovanja misama i procesijama, poštivanja i međusobnog pomaganja te življenja urednim kršćanskim životom. Na procesijama su nosili posebnu odjeću, raspoznatljivu bijelu tuniku s kukuljicom, koju je bilo moguće vidjeti uživo na izložbi. Požupi, koji su se nalazili na čelu bratovštine, njome su upravljali, vodili brigu o blagajni i blagajničkim knjigama i opskrbljivali crkvu potrebitinama za liturgiju. U svakom mjestu je postojala glavna bratovština koja je ime dobila po nazivu lokalne crkve, pa je tako Bratovština sv. Antuna Opata bila vodeća u velološinjskoj zajednici. Budući da Veli Lošinj nije brojao puno stanovnika, ova bratovština je od svog osnivanja u 15. stoljeću bila važna značajka velološinjskog identiteta jer je predstavljala koliko je zapravo zajednica ujedinjena i čvrsta. Mještani su se od njenog osnivanja okupljali i zajednički rješavali probleme, ali i davali ideje i poticali razvijanje naselja i lokalne poljoprivrede i gospodarstva. Od ukupno šest velološinjskih bratovština, važno je spomenuti i najstariju, onu sv. Nikole, osnovanu od strane prvih doseljenih obitelji. Kulturno-povijesna ostavština Velog Lošinja bogatija je zbog njegovih bratovština. Materijalni dokazi ostavljeni su u nasljeđe župnoj crkvi, a za potrebe izložbe neki od njih bili su posuđeni Lošinjskom muzeju. Danas se u župnoj crkvi sv. Antuna Opata mogu pronaći znakovlja bratovština sv. Josipa, sv. Roka, Presvetog Sakramenta i Gospe Karmelske, glavni oltar o kojem je skrblila bratovština Presvetog Sakramenta, oltar Gospe Karmelske na kojem se nalazi i pisani dokaz o baštini istoimene bratovštine, i ostalo.

⁸⁷ Dlačić, *Bratovštine*, 7.

Slika 21. Znakovlje bratovštine sv. Josipa,
župna crkva sv. Antuna Opata

Slika 22. Znakovlje bratovštine Gospe
Karmelske, župna crkva
sv. Antuna Opata

Učvršćivanju lokalnog identiteta služe na svoj način i blagajničke knjige pisane glagoljicom. Unatoč tome što se u ono vrijeme nastojalo nametnuti talijanski jezik kao službeni, zahvaljujući mještanima, Mlečanima to nije uspjelo. Jedna od blagajničkih knjiga danas se čuva u Državnom arhivu u Rijeci, kao i zapisi velološinjskih notara Krstinića i Božičevića koji sadrže oporuke mještana Velog Lošinja.⁸⁸ Liturgijske pjesme, dramska uprizorenja te vođenje mise na glagoljici tradicija su koja se održala čak do 19. stoljeća. U 20. stoljeću prestaje djelovanje velološinjskih bratovština, no održala se tradicija nošenja bijelih tunika s kukuljicom na procesijama za Veliki petak i Tijelovo.

⁸⁸ Dlačić, *Bratovštine*, 18.

Slika 23. Procesija, 1946. godina

Autorica prethodne izložbe 2016. godine otvara svoju novu izložbu u palači Fritzi pod nazivom „Crkve i kapele cresko-lošinjskog arhipelaga“. U okviru ove izložbe predstavljene su sve crkve otočja, popraćene odgovarajućom fotografijom i tekstom koji je pružao osnovne informacije o samoj crkvi, razdoblju izgradnje i sadašnjoj funkciji. Osim toga, popratna istoimena publikacija sadrži mapu u kojoj su upisane lokacije svih crkvi, ukoliko ih netko želi posjetiti. Na izložbi je tako predstavljeno 12 velološinjskih crkvi i kapelica, od kojih je danas osam u funkciji, dvije su u rekonstrukciji, jedna služi kao osobna kapela u Domu za umirovljenike, a jedna kao spavaonica u sklopu dječjeg odmarališta Zlatokrila.⁸⁹

Marijana Dlačić autorica je izložbe „Lošinjske ljekarne“ koja je predstavljena javnosti u studenom 2016. godine. Otvaranjem bolnica, javila se potreba za ljekarnama pa se tako prva ljekarna na otoku otvorila sredinom 18. stoljeća u Malom Lošinju, a sljedeća nešto malo kasnije. Iako mala otočna zajednica, Veli Lošinj također dobiva svoju ljekarnu na inicijativu Alessandra Bartulicha, koja je

⁸⁹ Dlačić, *Crkve i kapele*, 63-74.

djelovala između dva svjetska rata. Dobila je ime *Alla Madonna* i bila je smještena u istoimenoj velološinjskoj ulici.

Slika 24. Ulica Alla Madonna, Veli Lošinj

Nakon njenog zatvaranja, sav namještaj i ljekarnička oprema odneseni su u malološinjsku ljekarnu. Krajem 80-ih godina prošlog stoljeća ljekarna se preuređuje, kupljen je novi namještaj, dok je stari darovan za potrebe Lošinjskog muzeja. Namještaj koji dolazi u posjed Muzeja kombinacija je namještaja iz velološinjske i malološinjske ljekarne, napravljena je rekonstrukcija sitnih detalja i dodani su neki novi elementi poput stakla, a danas je on izložen na prvom katu Lošinjskog muzeja. U njemu je posložena ljekarnička oprema, kao što su mjerne posude, ručne vage i staklene bočice, stojnice, u kojima su se čuvali razni pripravci. Iako Veli Lošinj danas broji nešto više od 900 stanovnika, on i dalje nema ljekarnu, kao ni bolnicu i hitni prijem, pa su stanovnici u tim slučajevima primorani otići u Mali Lošinj.

Slika 25. Namještaj ljekarne, palača Fritzi

Slika 26. Naljepnica ljekarne *Alla Madonna* nalazi se na poledini stojnice

Nedavno je otvorena izložba fotografija „Naši otočani u Prvom svjetskom ratu (Velikom ratu) 1914.-1918.“ autora Renza Rocconija. Autorov cilj bio je približiti posjetiteljima povijest ljudi i zavičaja u kojem žive otočani Lošinja. Brojni su oni koji su poslani na ratište, neki su se vratili živi, ali većina je onih koji se nisu vratili ili su se pak vratili s trajnim posljedicama. Posjetitelji su se mogli prisjetiti svojih sugrađana, očeva, djedova i posvjedočiti njihovim sjećanjima iz rata, a sve kako bi se budućim generacijama ostavila u nasljeđe iskustvena baština. Četiri su Velološinjana koja su otišla u borbu tih ratnih godina, a to su Ivan Majarich/Majarić, Josip Leva, Josip Antoncich/Antončić i Viktor Antoncich/Antončić. Majarić je rođen na Krku, ali se kao mlad doselio u Veli Lošinj, u kojem je i umro. U ratu je dodijeljen pješadiji i na bojištu ostaje nešto više od dvije godine. Zbog slomljene noge poslan je na oporavak i tu završava njegova mobilizacija. Tokom rata bio je odlikovan dva puta, 1916. i 1917. godine. Velološinjan Josip Leva u ratu je služio kao zapovjednik flote i istaknuo se u borbama u južnom Jadranu. Odlikovan je više puta, a jednom prilikom je snimljena i povijesna fotografija sa austrougarskim carom Karlom I. u Trstu. Josip Antončić je imao sreću u nesreći jer je nakon mobilizacije u vojsku hospitaliziran u listopadu 1914. godine zbog kromičnog reumatizma zahvaljujući kojem se odmah vratio doma. Viktor Antončić pridružio se ratnoj mornarici 1916. godine, a već sljedeće godine biva proglašen 50%-tnim invalidom iz nepoznatih razloga i vraćen je u Veli Lošinj. Umire mlad, 1919. godine u 21. godini života.

Slika 27. Josip Leva, peti oficir slijeva,
19.11.1917. godine

Slika 28. Ivan Majarić, prvi slijeva

Slika 29. Josip Antončić

Slika 30. Viktor Antončić

Iako u stalnom postavu palače Fritzi nisu istaknuti identiteti Velog Lošinja, lokalnom stanovništvu i široj publici se kroz povremene izložbe nastoji približiti značenje i uloga koju je Veli Lošinj imao kroz povijest razvitka otoka i njegove zajednice. U prodaji se mogu pronaći i katalogi izložbi čija svrha je priziv sjećanja na prošlost, upoznavanje i educiranje čitatelja o stanovništvu Velog Lošinja, njihovim doprinosima zajednici, gospodarskim prilikama i slavnoj prošlosti te zajedničkom nastojanju očuvanja identiteta. S obzirom da Lošinjski muzej objedinjuje tri zgrade, tako se posjetitelje potiče i na posjet Muzejsko-galerijskom prostoru Kula kroz čiji postav se mogu upoznati sa zavičajnim temama Velog Lošinja i značajnim Velološinjanima.

Muzejsko-galerijski prostor Kula predstavljen je u teorijskom dijelu ovog rada, odnosno istaknute su njegova kulturna i povijesna baština. Značaj ove građevine velik je među lokalnim stanovništvom, često se nalazi u prvom planu svih fotografija i razglednica o Velom Lošinju, a i predio u kojem je smještena je dobio naziv po njoj, Kaštel. Otkad je 2001. godine otvoren za javnost kao muzejsko-galerijski prostor, u Kuli je održano nekoliko povremenih izložbi, a njen stalni postav posjetitelje upoznaje s kulturnim i turističkim značenjem ove male otočne zajednice. Lokalnom stanovništvu Kula je podsjetnik na prošlost i ujedinjenosti zajednice, a kroz njen postav mogu naučiti više o svojim precima.

Slika 31. Razglednica Velog Lošinja iz 1897. godine

Prezentacija započinje u prizemlju, nastavlja se na sljedeća tri kata i zatim završava s kruništem s kojeg se pruža pogled na luku Veli Lošinj, otkud su u prošlosti čuvari čuvali i branili grad. U stalnom postavu muzeja prikazana je slojevita povijest Velog Lošinja i cijelog južnog dijela otoka Lošinja od prapovijesti do današnjih dana. Sama arhitektura Kule uključena je u stalni postav kao njen nedjeljiv dio. U prizemlju Kule nalazi se prijemni i info pult i suvenirnica, budući da je ulaz u Kulu ujedno i jedini izlaz iz nje. Ovdje se nalazi i ploča na kojoj su upisana imena svih onih koji su na razne načine pripomogli i omogućili realizaciju stalnog postava. Tu se, također, nalazi i interpretacijska ploča s povijesnim informacijama o samoj građevini te ploča posvećena nastanku i značaju velološinjskog grba. Posebno mjesto u stalnom postavu dano je svjetski značajnom nalazu

antičke brončane statue Apoksiomena, izvađene iz podmorja 1999. godine u neposrednoj blizini Velog Lošinja, gdje je u Muzejsko-galerijskom prostoru Kula postavljena njena replika u stvarnoj veličini. Dolaskom na prvi kat, posjetitelj se susreće s planom grada Velog Lošinja na kojem su naznačeni njegovi predjeli čiji nazivi su opstali i do današnjih dana, a neki od njih su: Kunsil, Harnovićevo, Podjavori, Kaciol, Kaštel, Zad Bone. Zanimljivo je da je većina gradskih ulica dobilo naziv prema određenom predjelu, odnosno kućne adrese glase: Kunsil 2, Kunsil 15a, Podjavori 17, Podjavori, 27, Kaštel 24, Kaštel 28, i tako dalje. Na ovom katu nalaze se i ploče s informacijama i fotografijama kulturno-povijesnih spomenika i građevina Velog Lošinja. Izloženo je i tursko i austrijsko oružje i oruđe, donacija doktorice Ane Jakša. Prilikom arheoloških radova u Kuli, pronađeni su dijelovi keramičkih, staklenih i metalnih predmeta svakodnevne uporabe iz prošlih stoljeća, izloženi na prvom katu, kao i zaglavni kamen s luka ulaznih vrata Kule iz 18. stoljeća. Središnje mjesto prostorije zauzima instalacija, koja svojim izgledom podsjeća na morske valove, u čijoj unutrašnjosti se nalaze dijelovi amfora pronađenih u akvatoriju otoka Ilovika i jedna amfora u cijelosti. Instalacija ujedno služi i kao klupica za odmor. Da je pomorstvo važan dio ove zajednice, da se zaključiti dolaskom na drugi, ali i treći kat Kule. Drugi kat posvećen je povijesti pomorstva i najistaknutijim pomorcima Velog Lošinja, kao što su Petar Petrina, Tomas Raguzina, Gasparo Craglietto i ostali. Njihovi portreti krasi zidove prostorije uz slike jedrenjaka kojima su plovili morima. Središnja instalacija je maketa jedrenjaka Eempio, posljednjeg jedrenjaka izgrađenog u brodogradilištu Rovenska 1877. godine i fotografija njegovog kapetana, Aldebranda Petrine, potomka poznate velološinjske pomorske obitelji. Na jedrenjaku Eempio plovio je punih 15 godina.⁹⁰ U prostoriji su izloženi i poneki navigacijski instrumenti i brodska oprema te metalna škrinja iz 18./19. stoljeća koju su kustosi iskoristili kako bi izložili alat Ignazia Budinića, posljednjeg graditelja drvenih brodova u Velom Lošnju. Također, izložena je kopija uvećanog reljefa nadgrobne ploče prvog velološinjskog pomorca, Blaža Gladulića, na kojoj on izdaje zapovijedi svojim mornarima na gripu, dominantnom brodu lošinjske mornarice iz 16. i 17. stoljeća. Danas se original ploče čuva u župnoj crkvi sv. Antuna Pustinjaka. Na trećem katu Kule smjestila se galerija u kojoj se održavaju povremene izložbe. Najčešće se javnost upoznaje s djelima likovne umjetnosti lokalnih umjetnika, nađu se i strani umjetnici, no organiziraju se i izložbe o lokalnoj kulturno-povijesnoj baštini s predmetima posuđenim iz drugih institucija. Kada nema povremenih izložbi, a kako prostor ne bi bio prazan, izložene su makete lošinjskih jedrenjaka,

⁹⁰ Ivanišević, *Velo Selo*, 83.

marsilijane i gripa te su dane osnovne informacije o njihovoj gradnji i ulozi u pomorstvu. Sve makete dio su stalnog postava koje se za vrijeme održavanja povremenih izložbi sele na donji kat. Na posljednjem katu nalazi se krunište ove tipične renesansne građevine. Potpuno otvorena, s malim prostorom za kretanje te izbačenim gornjim dijelovima odaje dojam u kojim uvjetima je velološinjska ophodnja čuvala i branila grad od napadača. Nesumnjivo, svaki posjetitelj Kule nakon njenog obilaska dobije vjerodostojan uvid u slavnu pomorsku prošlost, ali i u značaj i ulogu ove male zajednice u razvitku Velog Lošinja.

Slika 32. Pogled na velološinjsku luku s kruništa kule

Povremene izložbe održane u Muzejsko-galerijskom prostoru Kula, a da su od značaja za velološinjsku zajednicu i njen identitet nisu brojne, ali sadržajno su vrlo bitne i poučne za shvaćanje važnosti ovog malog otočnog mjesta. Velološinjani ističu zasluge koje je doktorica Ana Jakša imala za lokalnu zajednicu otvaranjem izložbe „Dr. Ana Jakša – prijatelj djece“ u Muzejsko-galerijskom prostoru Kula, 08. rujna 2016. godine, povodom 110. obljetnice njenog rođenja. Na izložbi je predstavljena njena autobiografija, prepričana od strane autora izložbe Gorana Ivaniševića, a temeljena na dvama rukopisima koje je doktorica ostavila iza sebe. Ostala je draga narodu i poznata po svom radu besplatnog liječenja sirotinje, zaštite dojenčadi i majki, održavanju znanstvenih predavanja i savjetovanja, te je vodila dječju bolnicu u kojoj je, ne samo pružala medicinsku njegu, već i majčinsku toplinu, ljubav i osjećaj sigurnosti za sve plućne bolesnike. Ovu izložbu prati istoimena knjiga u kojoj su uključeni autobiografija doktorice Ane Jakša, novinski članci o njenom radu i samom sanatoriju objavljeni u raznim časopisima, dok je autor na posljednjim stranicama opisao vlastiti susret s doktoricom. Iz članaka da se zaključiti da je doktorica Ana Jakša bila vrlo aktivna u društvenom i zdravstvenom životu Velog Lošinja, zalagala se za sve pacijente i brinula da se ne osjećaju kao bolesnici nego kao osobe kojima je samo potreban oporavak. Mnogi hvale njen rad, ali i njenu živu osobnost i velikodušnost. Osim navedenog, potvrda je i njena zbirka knjiga, njih više od 3000, koju je darovala gradskoj knjižnici Malog Lošinja i tursko i austrijsko oružje darovano Muzejsko-galerijskom prostoru Kula u Velom Lošnju.⁹¹

Da je religija važan dio velološinjske zajednice, svjedoči i izložba iz 2009. godine pod nazivom „U očekivanju povratka lošinjske slike Bartolomea Vivarinija“. Istoimeni Mlečanin je 1475. godine naslikao sliku Bogorodice sa djetetom, anđelima i svecima, koju je velološinjski kapetan Gaspare Craglietto kupio u Veneciji za svoju zbirku i 1818. godine donio u svoj rodni grad.⁹² Nakon smrti, oporučno ju je ostavio gradu i otad se čuvala u župnoj crkvi sv. Antuna Opata. Zbog velike pobožnosti Velološinjana, mnogi građani dolazili su u crkvu moliti se i obraćali su se upravo Djevici Mariji i vjerovali su da ih ona čuva od svih nevolja i tako čak dva stoljeća. Zbog nepravilnog čuvanja bila je ugrožena i izložena propadanju te je restaurirana četiri puta tokom 20. stoljeća. Od svog posljednjeg restauriranja nalazila se u Zagrebu, a za vrijeme trajanja izložbe bilo je u tijeku traganje za odgovarajućim rješenjem kako bi se slika trajno vratila svojim Velološinjanima.⁹³ Na izložbi su posjetitelji imali priliku vidjeti repliku slike u originalnoj veličini,

⁹¹ Ivanišević, *Dr. Ana Jakša*, 77.

⁹² Borić, „Lošinjska pala Bartolomea Vivarinija“, 6.

⁹³ Dlaka, „Uvod“, 2-3.

s obzirom da je u crkvi sv. Antuna Opata bila smještena dosta visoko na zidu. Ispričana je priča o njenom nastanku, dolasku na otok i značenju kojeg ima za stanovništvo Velog Lošinja, dana je pozadina samog autora te je slika analizirana u detalje. Pružene su informacije o njenom propadanju i brojnim izvedenim restauratorskim radovima te je bilo otvoreno pitanje njenog povratka. S obzirom da je izložba otvorena 2009. godine, nisu nađene pisane informacije u literaturi ili novinskim člancima o tome je li se slika vratila u Veli Lošinj. Pri posjetu velološinjskoj župnoj crkvi otkriveno je da je slika vraćena i postavljena iznad sporednih ulaznih vrata u crkvu, no nepoznata je godina njenog povratka.

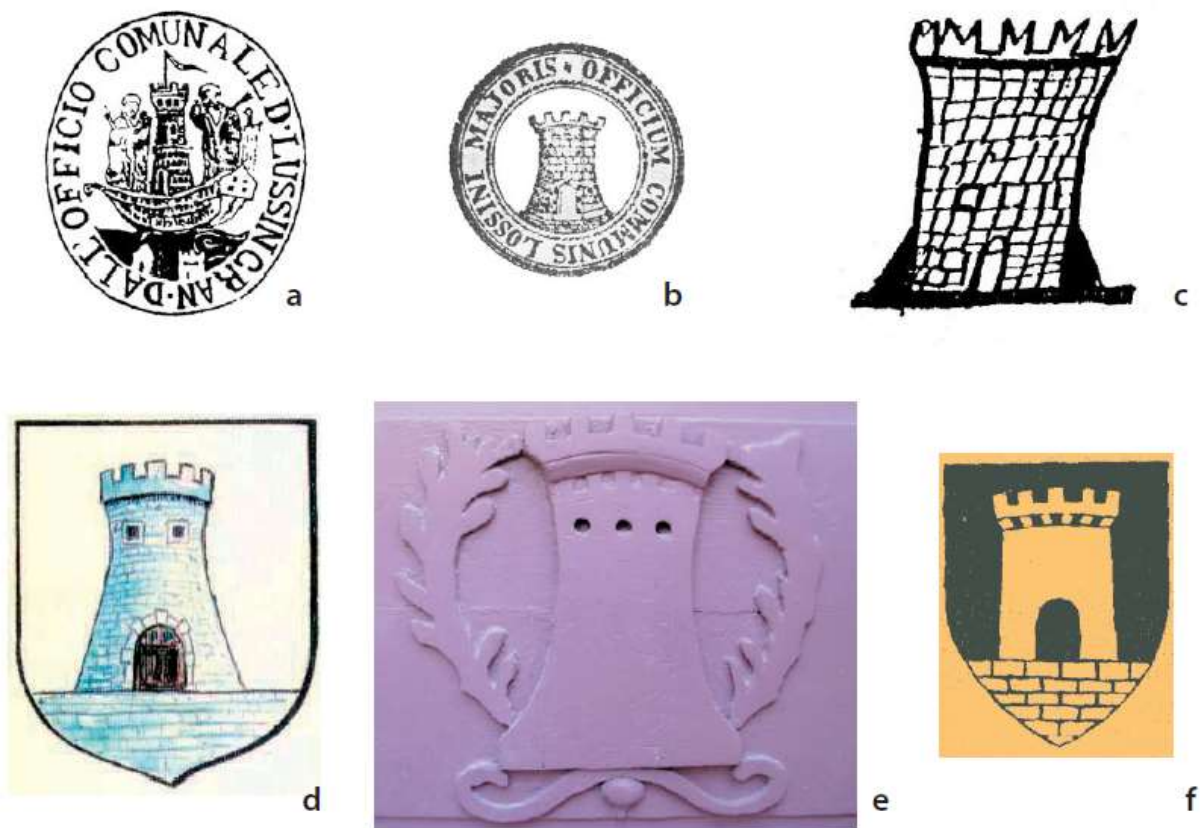

Slika 33. Bogorodica s djetetom, Bartolomeo Vivarini, župna crkva sv. Antuna Opata

Iako je relativno kratko trajala, izložba „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“ autorice Jaminke Ćus-Rukonić imala je jak odjek i velik broj posjetitelja koji su izložbu pogledali od 04. do 15. listopada 2012. godine u Kuli u Velom Lošinju. Na izložbi je predstavljen samo dio dugogodišnjeg rada Lošinjskog muzeja u želji za obradom heraldičke baštine cijelog lošinjskog otočja. Izložene su fotografije grbova Velog Lošinja i velološinjskih obitelji i znakova bratovština, obrtnika i pomoraca, a koji se mogu pronaći na pročeljima velološinjskih kuća i zdencima u njihovim dvorištima. Ukupno ih ima četrdeset i četiri, a većina njih potječe iz 19. stoljeća.⁹⁴ Dugo vremena

⁹⁴ Ćus-Rukonić, „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“, 2.

Velološinjani nisu imali svoj grb jer su ga u prošlosti imali samo sjedišta političkih vlasti, no građani su osamostaljivanje 1808. godine označili podižući zastavni stup na glavnom gradskom trgu i izradom grba nastalog iz gradskog pečata. Od 1818. godine u uporabi je grb s prikazom velološinjske kule, koji zamjenjuje dotadašnji i prvi grb s prikazom lađe na kojoj plove velološinjski sveci i zaštitnici sv. Antun Pustinjak i sv. Grgur Spoletski.⁹⁵

Slika 34. Grb Velog Lošinja: a) pečat iz 1818. godine; b) pečat iz 1878. godine; c) crtež iz 1831. godine; d) iz C. Baxa: Blasonario Istriano; e) ulazna vrata, O. m. Tita 31; f) crtež

Izložbom su otvorena vrata i stranim posjetiteljima jer je obrađena na hrvatskom, talijanskom i engleskom jeziku te popraćena katalogom koji je izdan u hrvatsko-talijanskoj i hrvatsko-engleskoj varijanti. Za one posjetitelje koji su više radoznali, na izložbi, ali i u katalogu, predstavljena je karta

⁹⁵ Ćus-Rukonić, „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“, 7.

Velog Lošinja u kojoj su ucrtane pozicije svakog grba i znaka pa se posjetitelji mogu prošetati mjestom u potrazi za njima i uživo ih pogledati.

U Muzejsko-galerijskom prostoru Kula nesumnjivo se ističu ona obilježja velološinske povijesti koja su obilježila i oblikovala ovu zajednicu. U stalnom postavu naglasak je stavljen na pomorstvo i brodogradnju, dok se povremene izložbe dotiču tema čija uloga u prošlosti danas ima još veću vrijednost i značenje. Pozitivno je što lokalno stanovništvo posjećuje povremene izložbe, a sve kako bi se prisjetili, ili pak upoznali, s određenim trenucima velološinske povijesti koji oblikuju njegov identitet i kako bi iste vrijednosti prenijeli na buduće naraštaje.

Na službenoj web stranici Lošinjskog muzeja predstavljene su sve tri zgrade muzeja, prikazana je povijest i namjena pojedine zgrade te je dan detaljniji opis stalnog postava. Pružene su kratke informacije kako o prošlim, tako i o sadašnjim i budućim događanjima i izložbama. Upravo ove stranice poslužile su kao početna točka za istraživanje prošlih izložbi u kojima se istaknulo značenje Velog Lošinja i njegovih stanovnika. No, s obzirom da su te informacije dosta oskudne, svaki posjetitelj kojeg zanima nešto više o pojedinoj izložbi, pomorskoj i brodograditeljskoj povijesti Velog Lošinja te kulturi i običajima, morat će se poslužiti katalogima izložbi koje je moguće kupiti u palači Fritzi i Muzejsko-galerijskom prostoru Kula ili iznajmiti u Knjižnici grada Malog Lošinja.

Muzej Apoksiomena je relativno nov muzej, otvoren za javnost 2016. godine. Kao što i sam naziv muzeja ističe, on prezentira samo jednu skulpturu, brončani kip mladog atleta Apoksiomena koji potječe iz 2. ili 1. stoljeća prije Krista. Koncept samog muzeja orijentiran je na postavljanje skulpture u odgovarajuće vrijeme i prostor. Prolaskom kroz prostorije muzeja stječe se dojam morskih dubina i plavetnila, upravo s namjerom da se dočara mjesto njegova pronalaska, a to je u moru blizu otočića Orijule, koji se ujedno nalazi vrlo blizu Velog Lošinja. Kroz ostale prostorije posjetitelj se upoznaje s njegovim pronalaskom, povijesnim okvirom, aktivnostima i vremenom koje su bili potrebni za restauraciju, te naposljetku sa samim kipom Apoksiomena. Upravo je ovaj pronalazak bio od izuzetne važnosti za lokalnu zajednicu Malog i Velog Lošinja jer osim povijesnog i kulturološkog značenja, njegovo postavljanje u lošinjski muzej otvorilo je vrata novim turističkim ponudama. Stoga se lokalna zajednica, s potporom Grada Malog Lošinja i Turističke zajednice grada, uključila u promociju kulturne baštine i stvorili su različite ponude i proizveli raznovrsne proizvode koji su povezani s antikom i kipom mladog atleta. Tako se na otoku održava Utrka Apoksiomena, kao i Dani Apoksiomenove kuhinje gdje su predstavljena jela pripremljena

od zdravih namirnica koje su se koristile u doba antike. Održane su brojne radionice i edukacije na temu antike, a osmišljeni su i antički putevi te kulturne rute po otoku Lošinju. Također, u prodaji se mogu pronaći proizvodi lokalnih obrtnika kao što su suveniri antičkog posuđa i skulptura od masline te linije prirodnih kozmetičkih proizvoda i proizvoda za njegu lica pod jednakim nazivom Apoxyomenos.

Internetska stranica Muzeja Apoksiomena vizualno je dosta privlačna, no pružene su najosnovnije informacije o antičkom kipu, njegovom pronalasku te restauraciji muzeja. Posjetitelji koji se zaista žele upoznati s poviješću i kulturnom vrijednosti Apoksiomena, te njegovu značaju za malu otočnu zajednicu, doista će morati posjetiti muzej, ali i iskušati turističku ponudu otoka, baziranu na priču o Apoksiomenu, a kojom se povezuju kultura, povijest i zdrav život.

4.2. Heraldička obilježja u tkivu grada

U ovom dijelu rada napuštaju se muzejski prostori i odlazi se u prostor grada na mjesta ucrtana na karti kataloga izložbe „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“, autorice Jasminke Čus-Rukonić, u potrazi za posebnim identitetima - grbovima i znakovima Velog Lošinja. Pretpostavka je da su grbovi i znakovi još uvijek na istom mjestu i u dobro očuvanom stanju. S obzirom na kompleksnost velološinjskih ulica, pretpostavka je da će se većina njih uspjeti pronaći te da će im biti omogućen pristup i fotografiranje.

U veljači 2019. godine, sedam godina nakon prvog predstavljanja spomenute izložbe, provedeno je istraživanje u kojem su se nastojali pronaći grbovi i znakovi Velog Lošinja predstavljeni u katalogu. S obzirom da izložba „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“ datira iz 2012. godine, jednako kao i fotografije uvrštene u katalog izložbe, istaknut će se moguće promjene nastale na znakovljima. Nažalost, nekim grbovima i znakovima nije bio omogućen pristup jer su se nalazili u dvorištima privatnih kuća i njihovi stanari nisu bili prisutni, dok je lončanica s predjela Podjavori, na kojoj se nalazio grb nepoznate obitelji ukradena u fazi rekonstrukcije Lječilišta. Stoga su prikazane fotografije onog znakovlja kojem je bio omogućen pristup, a iz kataloga su posuđene fotografije znakovlja koje nije pronađeno ili je izgubljeno.

Grb Velog Lošinja temelji se na opisanoj Kuli i danas se on može naći u raznim oblicima i bojama i na različitim podlogama. Tako se u predjelu Kaštel, na adresi Obala maršala Tita 31, mogu pronaći

dva velološinjska grba iz 19. stoljeća.⁹⁶ Jedan se nalazi pri dnu ulaznih vrata, a drugi iznad njih, na pročelju. Iako su na istoj adresi, drugačije su predstavljeni. Grb s pročelja kuće je jednostavan, izrađen od betona i ljubičaste je boje, a najviše se ističe krunište Kule. Drugi grb je isklesan u drvenim vratima, zelene je boje, a Kula je prikazana sa svojim kruništem i tri prozora te je okružena nepoznatim zelenilom, a koje je to točno, nastojalo se istražiti i prikazati u posljednjem dijelu rada, odnosno u intervjuima s lokalnim stanovnicima.

Slika 35 i 36. Pročelje kuće i ulazna vrata na adresi Obala maršala Tita 31

Na drvenim, dvokrilnim ulaznim vratima Osnovne škole Maria Martinolića Mali Lošinj, Područna škola Veli Lošinj nalazi se velološinjski grb koji potječe iz 20. stoljeća.⁹⁷ Vrata i grbovi su zatečeni u dosta lošijem stanju u odnosu na fotografije iz kataloga iz 2012. godine, kad su vrata bila jako dobro očuvana, obojana u bijelu boju, a grbovi su bili bijele boje na plavo-zelenoj podlozi. Vidljiva je razlika u kruništu Kule ovog grba i prethodna dva, što svjedoči o promjenama i obnovama kroz koje je Kula prošla te o tome kako do današnjih dana nije došla u izvornom obliku.

⁹⁶ Ćus-Rukonić, "Grbovi i znakovi," 4.

⁹⁷ Ćus-Rukonić, "Grbovi i znakovi," 4.

Slika 37. Ulazna vrata Osnovne škole Maria Martinolića, Područna škola Veli Lošinj

Na još dva mjesta prikazan je grb Velog Lošinja, a fotografije koje slijede su fotografije iz kataloga izložbe, budući da je pristup tim lokacijama bio onemogućen. Fotografija s lijeve strane prikazuje pod stare Talijanske osnovne škole Gasparo Craglietto, u predjelu Slavojna, a na njemu je ucrtan grb koji datira iz 19. stoljeća. Na fotografiji s desne strane nalazi se mramorni grb na pročelju privatne kuće u predjelu Rovenska, a potječe s početka 21. stoljeća⁹⁸.

Slika 38. Grb na podu nekadašnje Talijanske osnovne škole Gasparo Craglietto, Slavojna b.b.

Slika 39. Grb na pročelju kuće, Rovenska 27

Osim grada Velog Lošinja, i pokrajine i država imale su svoje grbove, pa tako Velološinjani ističu svoj društveni i regionalni identitet prikazom grba Istre i jednog dijela hrvatskog povijesnog grba. Pretpostavka je da je grb Istre, koji datira iz 1912. godine i nalazi se na pročelju privatne kuće, postavljen iz razloga što je četiri godine prije bila otvorena hrvatska otočna škola, vrtić i tečajevi

⁹⁸ Ćus-Rukonić, "Grbovi i znakovi," 5.

za odrasle zalaganjem Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru, a već je spomenuto da su Velološinjani od davnina nastojali promovirati hrvatsku kulturu i jezik. Bijela i crvena polja hrvatskog grba nalaze se na pročelju Vile *San*, izrađena su od bojane žbuke početkom 21. stoljeća⁹⁹, a Vila je danas zatvorena i prepuštena propadanju.

Slika 40. Grb Istre, Slavojna 12

Slika 41. Pročelje Vile *San*, Garina 15

Imućnije velološinjske obitelji, plemići i pomorci bili su u mogućnosti sami sebi izraditi grbove jer za njih im nije bila potrebna dozvola općine. Oni su predstavljali zaštitni i identifikacijski znak njihove obitelji, a kasnije su ti grbovi ostavljeni u nasljeđe njihovim potomcima. Šetajući Velim Lošinjem može se pronaći podosta grbova velološinjskih obitelji. Neki od njih su poznati kojoj obitelji pripadaju, dok su drugi nepoznati, ali dovoljno dobro očuvani kako bi zorno prikazali društvenu i kulturnu različitost ove male zajednice.

Fotografije koje slijede prikazu su grbova velološinjskih obitelji Leva i Sternik te nekoliko grbova nepoznatih obitelji, koji se nalaze na pročeljima obiteljskih kuća.

⁹⁹ Ćus-Rukonić, "Grbovi i znakovi," 5.

Slika 42. Grb obitelji Sternik, Vladimira
Gortana 3

Slika 43. Grb obitelji Leva, Podjavori 14

Slika 44. Grb nepoznate obitelji,
Slavojna 12

Slika 45. Grb nepoznate obitelji,
Obala maršala Tita 5

Budući da je pristup dvorištu obitelji Leva, u kojoj se nalazi zdenac s obiteljskim grbom, bio onemogućen, prikazat će se fotografija iz kataloga izložbe, jednako kao i fotografija ukradene lončanice s nejasnim grbom nepoznate obitelji. Grb obitelji Leva potječe iz 17. stoljeća, dok je nepoznati grb iz 19. stoljeća. Uzevši u obzir da se lončanica nalazila u dvorištu Lječilišta i da potječe iz razdoblja kad se na tom mjestu nalazila palača Podjavori, habsburškog nadvojvode Karla Stjepana, moguće je da su je upravo Austrijanci doveli na otok.

Slika 46. Grb obitelji Leva, Podjavori 14

Slika 47. Grb nepoznate obitelji, dvorište
Lječilišta

Ukoliko imućne pomorske i brodograditeljske obitelji nisu imale svoje grbove, najčešće su unutrašnjosti svojih kuća ukrašavali raznim umjetninama i predmetima donesenim iz dalekih zemalja, a pročelja i grobna mjesta znakovima svog zanata. Pa su tako pomorske obitelji imale sidro ili brod, dok su brodograditeljske obitelji imale čekić, šestar, dlijetao i slično. Na grobnici obitelji Antoncich može se pronaći sidro sa uvijenim konopom, kao i na pročelju kuće nepoznate obitelji na adresi Vladimira Gortana 7. Da je velološinjiskim obiteljima bilo važno pomorsko nasljeđe, ali i njihova vjera, svjedoči upravo spomenuto znakovlje, koje je simbol kršćanske nade i postojanosti, ali i simbol sv. Nikole biskupa.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Ćus-Rukonić, "Grbovi i znakovi," 10.

Slika 48. Znakovlje s grobnice obitelji Antoncich

Slika 49. Zaglavni kamen s ulaznih vrata, Vladimira Gortana 7

Na zaglavnom kamenu i portalu vrata na ulazu u dvorište kuće na adresi Vladimira Nazora 1 nalaze se prikazi zidarskog alata isklesani u kamenu. Također, upisana je i godina kada je kuća napravljena, a datira iz 1850. godine. Uspoređujući zaglavni kamen s fotografijom istog iz 2012. godine, vidljivo je da se natpis godine dosta istrošio, a kako se ne nalazi u razini očiju već visoko iznad vrata, teško ga je uočiti te ga obični prolaznik sigurno ne bi primijetio.

Slika 50, 51 i 52. Zaglavni kamen i dvorišni portal s prikazima zidarskih alata, V. Nazora 1

Zasigurno najpoznatija nadgrobna ploča u Velom Lošnju jest ona obitelji Blaža Gladulića, koja se danas čuva u župnoj crkvi sv. Antuna Opata. Na ploči je uklesana 1604. godina kao godina smrti Blaža Gladulića i njegovo ime, Blasius Gladulich, te reljef na kojem je prikazan brod grip kojeg je

izgradio i kojim je plovio morima. Gladulić slovi za prvog velološinjskog pomorca i jednog od prvih brodograditelja na otoku.

Slika 53. Nadgrobna ploča Blaža Gladulića, župna crkva sv. Antuna Opata

U crkvi su pronađene i ostale nadgrobne ploče, neke s prikazom reljefa, ali na većini njih su uklesana imena poznatih kapetana, pomoraca i brodograditelja zajedno s godinom njihove smrti. Značajne su tri ploče s reljefima. Na jednoj, prerezanoj napola, prikazan je trojarbolni jedrenjak i grb je još jednog poznatog velološinjskog kapetana i brodovlasnika, Filipa Supranića. Ploča je svojevrsni spomenik i svjedok bogate pomorske slave Velog Lošinja. Ova ploča nalazi se na crkvenom podu ispod lijevog reda klupa. Na ostalim dvjema pločama prikazani su zidarski alati i Ćus-Rukonić navodi da su znakovi nepoznate zidarske obitelji ili bratovštine.¹⁰¹ U razgovoru s gospođom koja je omogućila pristup crkvi i usmjerila pažnju na važne oltare, grbove, nadgrobne ploče i znakovlja, saznalo se kako kršćanska zajednica vjeruje da su ti reljefi zapravo masonski znakovi, a ne znakovi velološinjskih težaka i obrtnika. Mišljenja o ovom pitanju nastojala su se istražiti među lokalnim stanovnicima putem ankete.

¹⁰¹ Ćus-Rukonić, "Grbovi i znakovi," 10.

Slika 54. Nadgrobna podna ploča s prikazom jedrenjaka, župna crkva sv. Antuna Opata

Slika 55. i 56. Nadgrobne podne ploče s prikazom zidarskog znaka, župna crkva sv. Antuna Opata

5. Lokalna zajednica Velog Lošinja – stavovi o identitetima grada

5.1. Metodologija i uzorak

Anketno istraživanje provedeno je kao svojevrsno pilot istraživanje na prostoru Velog Lošinja u periodu od 01. travnja do 10. svibnja ove godine na uzorku od 8 ispitanika. Korišteni instrument bila je anketa provedena u obliku intervjua u domu ispitanika. Za ispitanike odabrani su Velološinjani koji nose prezimena prvih obitelji koje su osnovale Veli Lošinj te ostalih važnih pomorskih i brodograditeljskih obitelji.

Anketa je sadržavala 20 strukturiranih pitanja, od kojih su neka bila zatvorenog, a neka otvorenog tipa te ljestvica procjene. Na početku samog intervjua ispitanicima se zahvalilo na pristanku za sudjelovanje u istraživanju, upoznati su s ciljevima istraživačkog rada te s onim što se od njih traži. Uz to, ispitanici su bili upućeni da će intervju trajati oko 15,20 minuta te da će biti sniman, zbog kasnije lakše obrade podataka za diplomski rad. Započelo se s pitanjima o općim obilježjima ispitanika, kao što su prezime, dob, spol i zanimanje, a zatim se prešlo na pitanja vezana uz prostornu identifikaciju i identitet samih ispitanika, kao i njihovo identificiranje s velološinjskom zajednicom.

5.2. Ciljevi i pretpostavke istraživanja

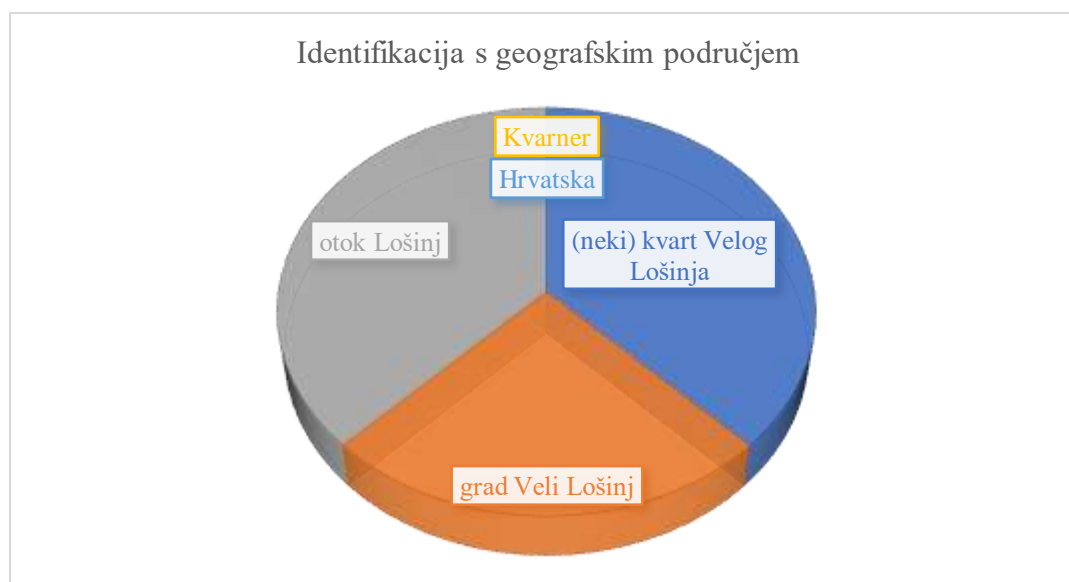
S obzirom da su osobe koje danas nose prva i važna velološinjska prezimena malobrojne, cilj je bio pronaći do 10 ispitanika i s njima provesti anketu. Pretpostavilo se da će se pronaći barem nekoliko Velološinjana koji bi bili voljni sudjelovati, budući da se radilo o anketi za potrebe diplomskog rada čija tema je vezana i za same ispitanike, a to su identiteti Velog Lošinja i osjećaj zajedništva kojeg ispitanici dijele s lokalnom zajednicom. Također se pretpostavilo da će ispitanici biti voljni sudjelovati u istraživanju te iskreno iznijeti svoja mišljenja i stavove. Cilj ovog istraživanja bio je prikupiti važne informacije koje ispitanici imaju o pojedinim temama vezanim uz grad Veli Lošinj i njegovu zajednicu u odnosu na njih same. Jednako tako se nastojalo dobiti odgovor ili mišljenje ispitanika o pojedinim tvrdnjama pronađenim u literaturi, a vezanim uz podrijetlo naziva otoka Lošinja, naziva za stanovnike Velog Lošinja, običajima i religiji. Kako se u istraživanju heraldičke građe u tkivu grada naišlo na određene grbove i znakove nepoznatih karakteristika, nastojalo se dobiti mišljenje ispitanika što oni zapravo reprezentiraju. Glavne

pretpostavke ovog istraživanja bile su da će se većina ispitanika osjećati dijelom velološinske zajednice te da će se najviše identificirati s užim područjem gdje žive, a manje s cijelom Hrvatskom. Također se pretpostavilo da postoji podjela između velološinske i malološinske zajednice te da ispitanici neće imati problema s iznošenjem nekih konkretnih razlika, s obzirom da je provoditeljica ankete iz Malog Lošinja. Jedna od pretpostavki je bila da su svi ispitanici posjetili Muzejsko-galerijski prostor Kulu i palaču Fritzi te da znaju prepoznati u kojoj mjeri se značenje i povijest Velog Lošinja u njima ističe.

5.3. Rezultati

Anketno istraživanje je provedeno s 8 ispitanika u rasponu godina od 42 do 87, a čija su prezimena bila sljedeća: Baričević, Božičević, Budinić, Busanić, Dakić-Baričević i Stuparić. Sudjelovale su 3 ženske i 5 muških osoba, a nadalje će se svi oslovljavati nazivom „ispitanik“. Iako je uzorak bio relativno mali, oni su jedine osobe koje još uvijek nose prezimena prvih i važnijih velološinskih obitelji. Tražeći savjet od nekih ispitanika po pitanju živih ljudi s prvim prezimenima, najčešći odgovori su bili: „to prezime više ne postoji“ ili „nema više potomaka s tim prezimenom“. Prosječno vrijeme potrebno za anketiranje bilo je 17,5 minuta.

Prvo pitanje bilo je vezano uz geografsko područje s kojim se ispitanik najviše identificira. Najveću identifikaciju imaju s nekim kvartom Velog Lošinja (tri ispitanika) i otokom Lošinjem (tri ispitanika), dok niti jedan ispitanik nije odgovorio da se identificira s Kvarnerom ili Hrvatskom.

Graf 1. Identifikacija s geografskim područjem

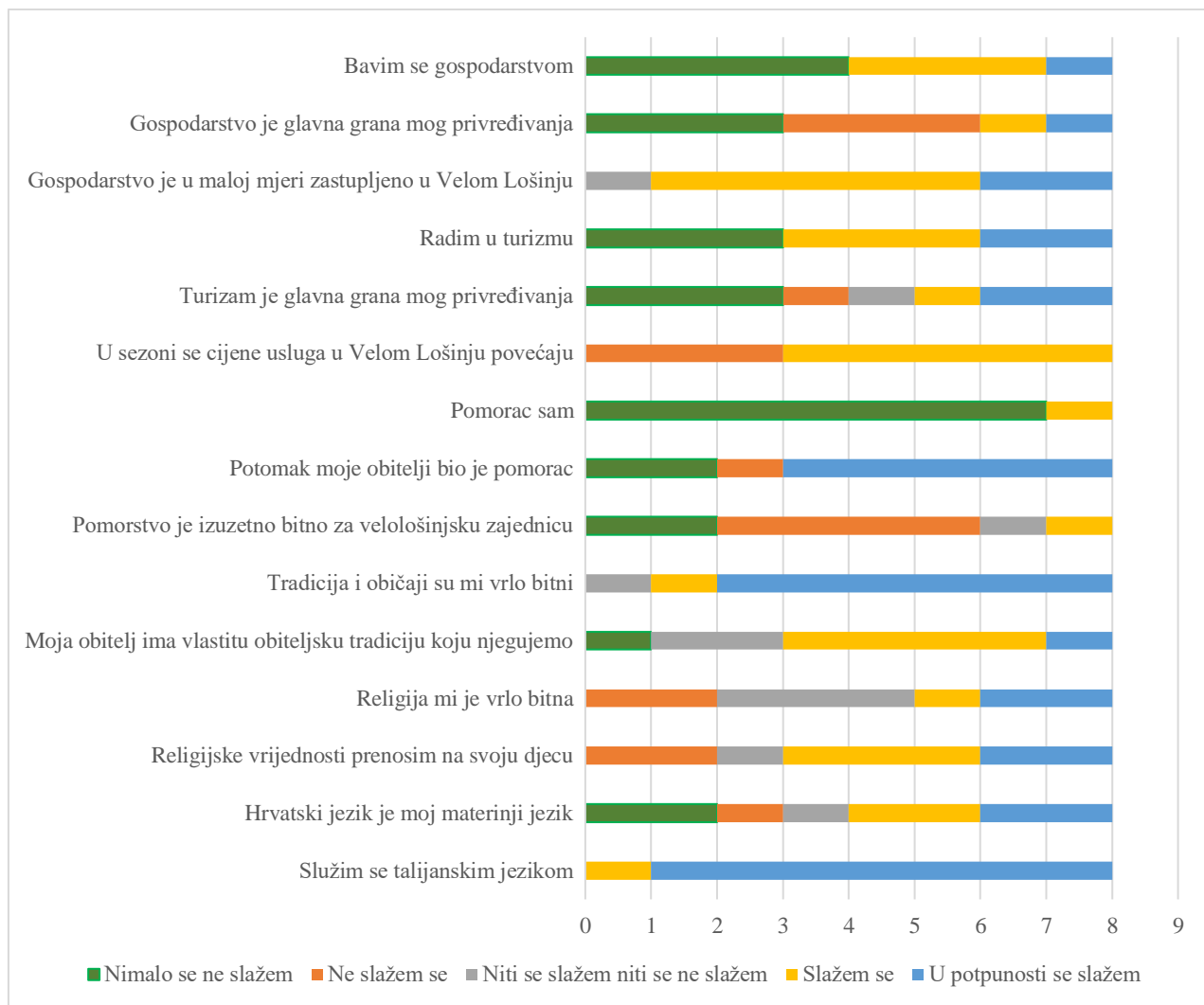
Na pitanje „Smatrate li se dijelom velološinske zajednice?“, sedmero ispitanika je odgovorilo potvrdno, dok je jedan ispitanik rekao da ne zna te je odmah iznio svoje razloge, kao na primjer: „dosta su fragmentirane te zajedničke vrijednosti i interesi, postoji ih jako puno“, „s nekima dijelim zajedničke vrijednosti, s nekima ne“, „gotovo da nema konsenzusa oko svih važnih pitanja vezanih za budućnosti i načina na koji bi se moglo organizirati neke stvari“. Ostalim ispitanicima bilo je postavljeno pitanje koji su to zajednički ciljevi i interesi koje dijele stanovnici Velog Lošinja, a najčešći odgovori bili su: uređenje mjesta, što bolji razvoj turizma, ljubaznost prema gostima, bogatstvo sadržaja. Ostali odgovori su: otvaranje novih radnih mjesta, čistoća mjesta, poboljšanje zdravstvenih usluga, njegovanje obilježja i povijesti Velog Lošinja i prenošenje na djecu u budućnosti, njegovanje arhitekture i tradicije i običaja otoka Lošinja i Velog Lošinja, poboljšanje zdravstvenih usluga. Na posljednji navedeni odgovor ispitanik se nadovezao rekavši da je nekoć Veli Lošinj „imao ambulantu i apoteku“ (ljekarnu), a sad ih nema. Jedan ispitanik, iako je odgovorio potvrdno, smatra da među Velološinjanima nema sloge.

Od osmero ispitanika, četvero misli da postoji podjela između malološinske i velološinske zajednice. Na daljnji upit da istaknu neke razlike, jedan ispitanik je istaknuo da postoji, i to velika razlika: „Najveći problem stvara velološinska zajednica, dok malološinska ne pridaje toliko važnosti. Velološinjani misle da se malo ulaže i pridaje manje važnosti Velom Lošinju i iz toga proizlaze frustracije i kompleksi velološinske zajednice“. Također ističe kako je Veli Lošinj „zatvorena zajednica i svakoga je briga samo za sebe te uvijek gledaju drugome u tanjur u prenesenom značenju“. Dva ispitanika su iznijela slična mišljenja kad su rekli da su se razlike počele isticati u trenutku kad je Veli Lošinj izgubio status općine. Jedan je istaknuo da je „jedan problem kompleks kojeg ljudi iz Velog Lošinja imaju prema većoj sredini. Uvijek postoji neko mjesto gdje gravitiraju sva manja mjesta i takvu situaciju imamo ovdje, a neki ljudi se ne mogu pomiriti s tim.“ Drugi kaže da, otkad zna za sebe, da je postojala podjela Veli Lošinj – Mali Lošinj, iako je Veli bio stariji i važniji od Malog Lošinja, te da „za svaku stvar treba moljakati sto puta“. Istaknuo je i da je Veli Lošinj nekoć imao banke, turističku zajednicu, a sada nema ništa, te da je broj stanovnika s 1500 pao na 850. S posljednjim se slaže i još jedan ispitanik, koji nadodaje da se više ulaže u Mali Lošinj, da mjesna zajednica slabo funkcionira, da nema ambulante pa svi stariji moraju ići u Mali Lošinj, a i to da u Velom Lošinju nikad nije bilo srednje škole. Napominje kako je pozitivno što još uvijek postoji dječji vrtić. Dvoje ispitanika su iznijeli mišljenje da ne postoji podjela između lošinjskih zajednica, a dvoje da nisu sigurni.

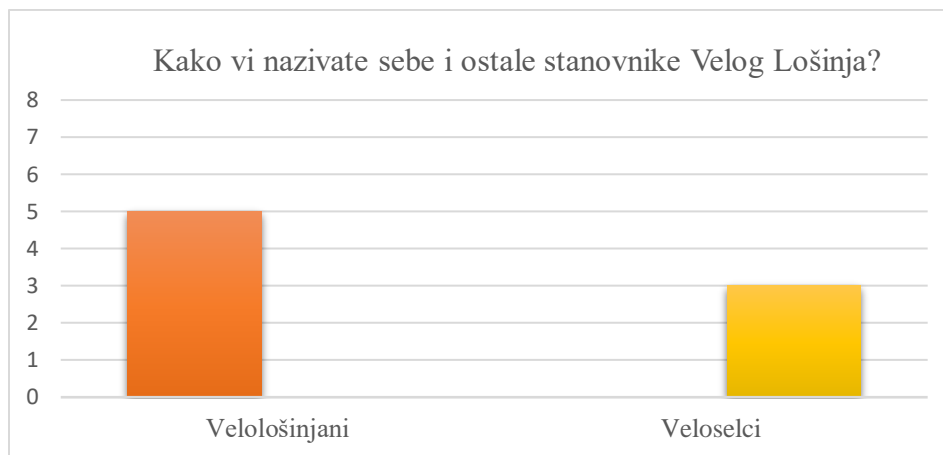
Graf 2. Podjela između velološinske i malološinske zajednice

U četvrtom pitanju, ispitanici su morali iznijeti stavove o pojedinim tvrdnjama koje se odnose na njih osobno u odnosu na Veli Lošinj i njegovu zajednicu. Ispitanicima je bila ponuđena ljestvica od pet stupnjeva: nimalo se ne slažem (zeleno), ne slažem se (narančasto), niti se slažem niti se ne slažem (sivo), slažem se (žuto), u potpunosti se slažem (plavo). Na vertikalnoj osi u grafikonu prikazane su tvrdnje, a na horizontalnoj broj ispitanika. Na tvrdnju „U sezoni se cijene usluga u Velom Lošinju povećaju“, jedan ispitanik je rekao da sve ovisi o periodu godine: „Apartmani da. Po periodima se mijenja cijena apartmana i hotelskog smještaja.“ Što se tiče uslužnih djelatnosti kao što su market i kafići, ispitanik nije primijetio razliku. Neki od ispitanika su naveli da je Veli Lošinj nekoć bio poznat po pomorcima te da su i njihovi preci bili pomorci, ali tvrdnja „Pomorstvo je izuzetno bitno za velološinsku zajednicu“ nažalost danas više nije istinita. Jedan ispitanik je pri tvrdnji „Religijske vrijednosti prenosim na svoju djecu“ istaknuo da nema djecu, ali kad bi ih imao da bi na njih sigurno prenosio religijske vrijednosti. Četvero ispitanika je imalo dvojbi pri izražavanju svog slaganja ili neslaganja s tvrdnjom „Hrvatski jezik je moj materinji jezik“. Dvoje njih je zatim izričito reklo da im hrvatski jezik nije materinji već da je to talijanski, jedan da „nije baš, talijanski je, ali dobro, stavi da“, a jedan je rekao da mu je „jako teško odgovoriti“ pa je rekao da niti se slaže niti se ne slaže. Svi rezultati su prikazani u sljedećem grafikonu:

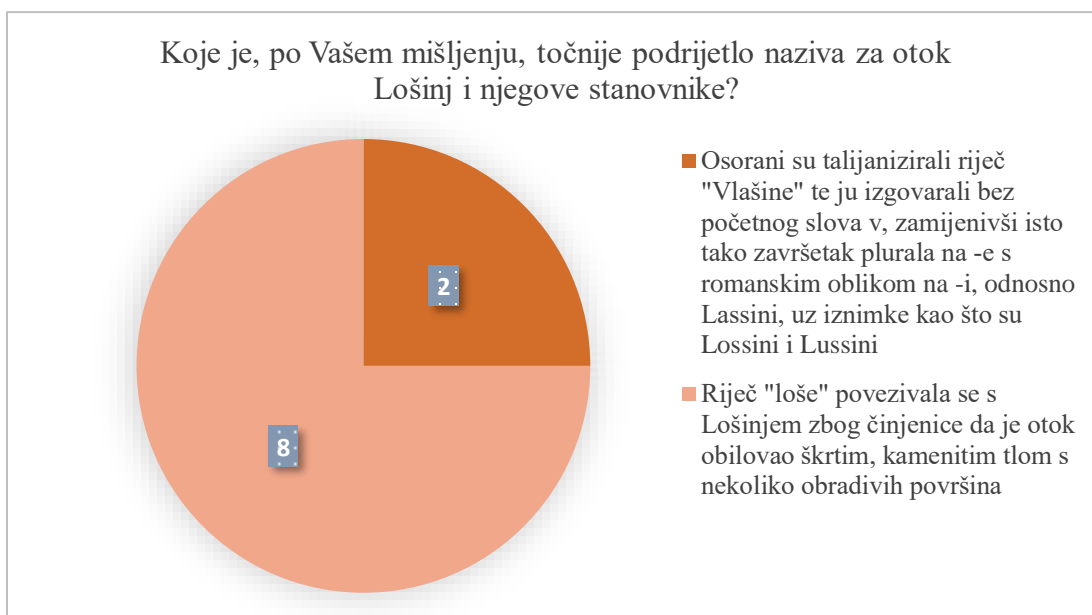
Graf 3. Prikaz stavova ispitanika o pojedinim tvrdnjama

Sljedeće pitanje odnosilo se na službeni naziv stanovnika Velog Lošinja, odnosno kako ispitanici nazivaju sebe i ostale stanovnike. Petero ispitanika se koristi službenim nazivom za stanovnike Velog Lošinja - Velološinjani. Jedan od ispitanika je napomenuo kako mu smeta kada netko za Veli Lošinj kaže „ovo selo“. Tri preostala ispitanika sebe i ostale stanovnike nazivaju Veloselcima. Jedan ispitanik je mišljenja da većina stanovnika sebe i ostale naziva Veloselcima, dok drugi koristi oba naziva, ali više prvi - Velološinjani.

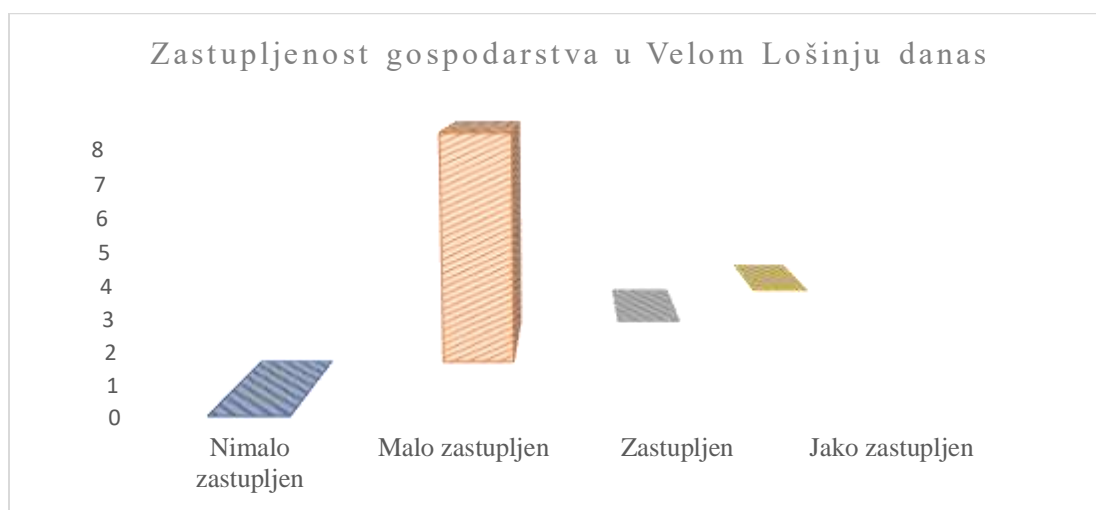
Graf 4. Kako ispitanici nazivaju sebe i ostale stanovnike Velog Lošinja

U okviru šestog pitanja ispitanici su morali izraziti svoje mišljenje o podrijetlu naziva za otok Lošinj i njegove stanovnike. Dva ispitanika su odgovorila da se više slažu s tvrdnjom da su Osorani talijanizirali riječ Vlašine, a ostatak, njih šestero, da podrijetlo naziva se veže uz škrto, kamenito tlo otoka. Jedan ispitanik je ispričao priču koju je čuo od svojih predaka, a to je da s dolaskom prvih obitelji na područje otoka Lošinja i mjesta Velog Lošinja 6 mjeseci nije padala kiša, stoga tlo nije bilo plodno pa i otuda naziv *loš*.

Graf 5. Podrijetlo naziva za otok Lošinj

Što se tiče zastupljenosti sadnje maslina, uzgoja voća i povrća te uzgoja ovaca, krava i koza, svi ispitanici su rekli da je ovaj oblik gospodarstva malo zastupljen u Velom Lošinju danas. Troje ih je nadodalo da je zapravo jako malo zastupljen, skoro nikako, a jedan ispitanik se nadovezao i rekao da su se opet počele obrađivati masline, ali da „nema više onog što je bilo“. Jedan ispitanik je spomenuo da je gornji dio Velog Lošinja bio poljoprivredni, a donji dio je bio trgovački, odnosno u donjem dijelu je bilo puno ribara i pomoraca te su oni lakše i bolje živjeli. Granica ova dva dijela je bila crkvice svetog Josipa. Kako bi istaknuo razlike koje su postojale između gornjeg i donjeg kraja Velog Lošinja, ispitanik je nadodao da se u gornjem dijelu govorio hrvatski jezik i da je postojala hrvatska škola u koju je išla njegova mama, dok je tata živio u predjelu Kaciol u donjem dijelu pa tako on nije pričao ni riječ hrvatskog, samo talijanski jezik. Rekao je kako je njegova majka sa svojom bakom razgovarala na lošinjskom dijalektu, a da su oni u svojoj kući pričali talijanski. Također spominje da su svećenici bili podijeljeni, odnosno da su u župnoj Crkvi bili talijanski svećenici, a u crkvicama u gornjem dijelu Velog Lošinja su bili fratri koji su „bili protjerani za vrijeme Italije jer su bili Hrvati. Puno godina je samostan bio prazan.“ Nekoliko ispitanika će i u sljedećim pitanjima istaknuti razlike koje su nekoć postojale među stanovnicima „gornjeg“ i „donjeg“ Velog Lošinja.

Graf 6. Zastupljenost gospodarstva u Velom Lošinju danas

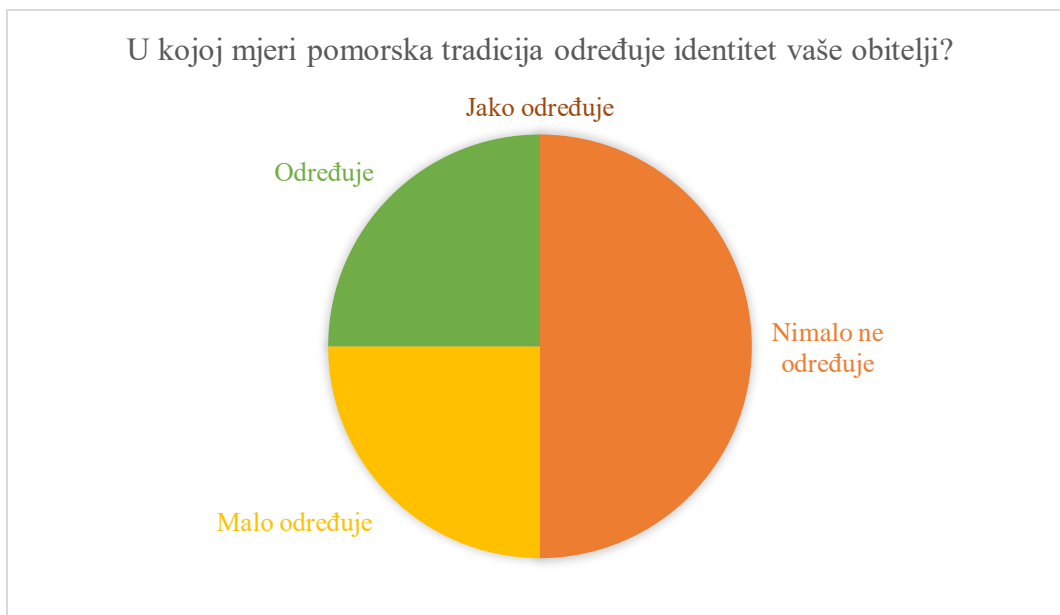
Osmo pitanje bilo je vezano uz današnje štovanje običaja nošenja bijelih tunika s kukuljicama na procesijama za Tijelovo i Veliki Petak, na što je četvero ispitanika odgovorilo da se ovaj običaj štuje i dan danas. Nadalje im je bilo postavljeno pitanje sudjeluju li i oni u njemu. Jedan ispitanik

je odgovorio potvrdno, drugi je rekao da ponekad sudjeluje, treći slabo: „u manjoj mjeri nego nekad“, dok je četvrti nekada sudjelovao, ali danas više ne sudjeluje. Troje ispitanika je reklo da se danas taj običaj više ne štuje, od kojih dvoje su rekli da su njihovi očevi sudjelovali u štovanju tog običaja. Jedan ispitanik je rekao da ne zna štuje li se običaj i danas.

Graf 7. Štovanje običaja vezano uz bratovštine

Na pitanje „U kojoj mjeri pomorska tradicija određuje identitet Vaše obitelji?“, četvero ih je reklo da nimalo ne određuje, gdje se jedan ispitanik nadovezao i nadopunio svoj odgovor rekavši kako velološinjska strana obitelji ne određuje, ali da određuje identitet njegove obitelji s druge strane, koja dolazi iz Osora. Dvoje ispitanika je reklo da pomorstvo malo određuje identitet njihove obitelji, a preostalih dvoje da određuje.

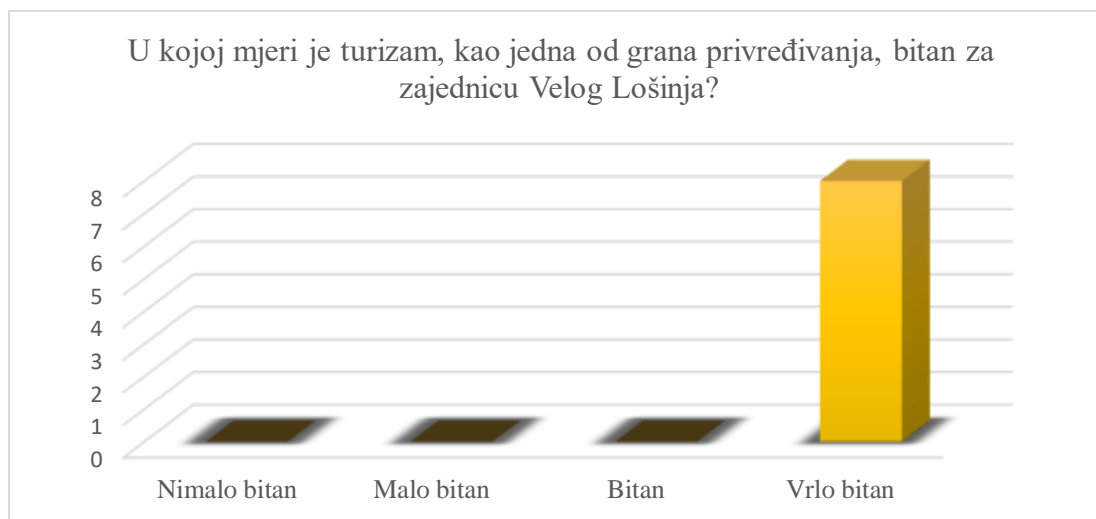

Graf 8. Pomorska tradicija

Šestero ispitanika se složilo s tvrdnjom: „Mala velološinjska zajednica je uvijek nastojala promicati i njegovati hrvatski jezik i kulturu“. U okviru ovog pitanja, ukoliko je odgovor bio potvrđan, bilo im je postavljeno pitanje bi li rekli da Veli Lošinj ima neku svoju govornu inačicu, na primjer, miješaju li se u govoru hrvatski i talijanski jezik. Jedan ispitanik je odgovorio da se vrlo miješaju. „Veli Lošinj je uz more bio pod utjecajem talijanske kulture jer je otok pripadao Italiji, a gornji dio, mi ga zovemo zgorinji kraj, nije, tu su više živjeli doseljenici. Mislim da u Velom Lošinju uz rivu pričaju više talijanski, a u gornjem dijelu ne, tu su se izmiješali malo rapskog i creskog, odnosno Punta Križe“. Također je istaknuo da stariji Velološinjani pričaju više talijanski nego hrvatski jezik. Drugi ispitanik je rekao da se miješa puno talijanskih riječi, kao na primjer *pjat* (tanjur). Tri ispitanika su istaknula kako Velološinjani imaju svoj dijalekt, a jedan od njih je rekao da se u njemu većinom koriste hrvatske riječi, ali su ubačene i poneke riječi talijanskog jezika. „Ja kad razgovaram taj dijalekt sa starijima, 90% sigurno je taj dijalekt zastupljen. Ja sam jedan od najmlađih koji taj dijalekt govore.“ Za primjer je dao riječ *deškurit* što znači „govoriti“ te izraz *će si mi vidi živine?*, što bi značilo „jesi li mi vidio ovce?“ No, rekao je kako je to dijalekt koji izumire. Drugi ispitanik je spomenuo kako su njegovi roditelji govorili lošinjskim dijalektom, jezikom Lošinja. Treći ispitanik je svojim odgovorom istaknuo prije navedenu razliku između dva dijela Velog Lošinja rekavši da je gornji kraj više govorio lošinjski dijalekt, a donji kraj talijanski dijalekt. Jedan od ispitanika je rekao, s obzirom da su Hrvati oni koji su došli prvi na otok, kako

pretpostavlja da su Velološinjani nastojali njegovati hrvatski jezik i kulturu. Smatra da je odgovor na ovo pitanje kompliciran te da ovisi o povijesnom trenutku. „Po mojim saznanjima, to su naravno radili Talijani, ali Venecija ne. Ako su i gospodarili ovim otokom, oni su imali još hrpu kolonija na Mediteranu i nisu imali baš alata da nameću talijanski jezik, niti medije, niti škole. Oni su trgovali ili eksploatirali te kolonije.“ Njegovo je mišljenje da Veli Lošinj nema svoju govornu inačicu te da pričaju ili književni hrvatski jezik ili talijanski dijalekt. Jedan od ispitanika se nije složio s navedenom tvrdnjom, a jedan je rekao da bi njegov odgovor bio i da i ne, a kao razlog tomu je istaknuo da su stanovnici koji su živjeli uz more bili bogati i pomorci i pričali su talijanski, a u gornjem Velom Selu su živjeli poljoprivrednici i ratari koji su pričali hrvatski jezik. „Moje tete su pričale hrvatski, ali po domaći. Odgovor bi po meni bio pola-pola, i jedni i drugi su bili Veloselci.“ Rekao je da je on išao u hrvatsku školu, ali sa svojim prijateljima je pričao i hrvatski i talijanski te da su ubacivali riječi iz oba jezika u razgovor, onako kako bi im bilo lakše.

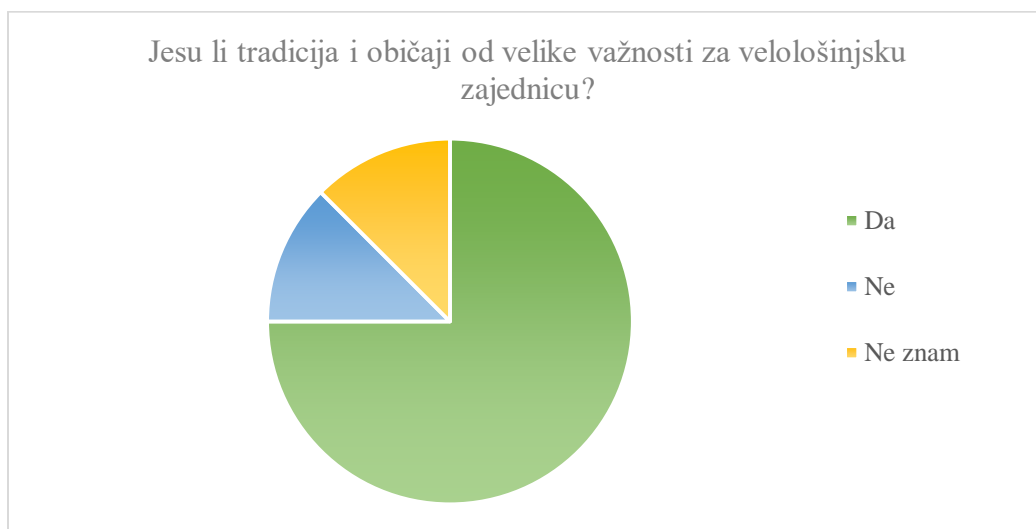
Za sve ispitanike je turizam vrlo bitan za zajednicu Velog Lošinja, a jedan od njih je rekao da je to zato što se danas živi od turizma.

Graf 9. Značenje turizma za zajednicu Velog Lošinja

Mišljenja po pitanju tradicije i običaja i njihove važnosti za velološinjsku zajednicu se razlikuju. Šestero ispitanika misli da su oni od velike važnosti za zajednicu Velog Lošinja. Na pitanje „Oživljava li neka ceremonija ili pučka fešta neki povijesni događaj i koji“, svi su spomenuli velološinjske ljetne užance (ljetne igre). Zanimljivo je da su dvoje ispitanika spomenuli kako se užance održavaju već stotinjak godina i da su tradicija, dok je drugi pak istaknuo da nisu tradicija,

nego da su u novije vrijeme uvedene kao ljetna fešta za turizam. Dvoje ispitanika je spomenulo crkvenu feštu koja se obilježava 7. srpnja na dan sv. Grgura, koji je ujedno i zaštitnik Velog Lošinja. Dvoje ispitanika ističu još jednu crkvenu feštu, a to je slavljenje sv. Antona, zaštitnika Crkve, 17. lipnja. Još dva događaja koji se održavaju stotinama godina, kako su spomenula dva ispitanika, jesu Koleda, odnosno paljenje krijesa uoči blagdana sv. Ane i karneval. Jedan ispitanik je istaknuo da za karneval stariji kažu da je prvo nastao u Velom Lošinj, a kasnije se proširilo slavlje i u Mali Lošinj, gdje je do tada postojao bal. Kaže kako određeni ljudi već 15 godina „nose karneval“ te da se „po kućama nose dumižane i skuplja se vino. Ide se u Rovensku, po kućama, i ti ljudi o svom trošku rade krafne, vino, piće kolače za karneval koji posjeti tu kuću. Toga nema u Malom Lošinj.“ No, jednako tako kaže da se s godinama izgubio način slavljenja kao što su to stariji radili te da nema određene tradicije koja se njeguje. „Jedino kad sam se udavala onda je moja svekrva govorila: treba ti obući čarape netko drugi“. Jedan ispitanik je rekao kako misli da tradicija i običaji nisu od velike važnosti za velološinsku zajednicu, dok je jedan odgovorio da ne zna.

Graf 10. Značenje tradicije i običaja za zajednicu

Svi ispitanici se slažu s tvrdnjom da je religija jedno od važnih obilježja velološinske zajednice. Tako se i slijedeće pitanje u anketi nadovezuje na religiju i na njega su također svi ispitanici odgovorili jednako. U okviru pitanja je priložena i slika koja prikazuje jednu od nadgrobni ploča u župnoj crkvi sv. Antuna Opata na kojoj su ucrtani određeni znakovi. S obzirom da pri razgledu župne crkve su prikupljene informacije o tome da znakovi sa slike predstavljaju masonske znakove

te da je to mišljenje cijele velološinjske kršćanske zajednice, cilj ovog pitanja je bio uvidjeti dijele li isto mišljenje i ispitanici. Iako se pretpostavilo da će mišljenja biti podijeljena, svi ispitanici su rekli da su na nadgrobnoj ploči predstavljeni težački i zidarski znakovi. Šestero ispitanika je odmah dalo svoj odgovor, jedan je rekao da misli da predstavljaju težačke i zidarske znakove, a drugi da ne zna, ali pretpostavlja isto.

U sljedećem pitanju također je priložena slika na kojoj se nalazi starija verzija grba Velog Lošinja na ulaznim vratima obiteljske kuće na adresi Obala maršala Tita 31. Grb je omeđen nepoznatom biljkom pa se nastojalo otkriti imaju li možda ispitanici informaciju o tome o kojoj biljci se radi. Sedam ispitanika je reklo da ne znaju koja je to biljka, no svi su odmah dali prijedloge na što im sličí. Jedan ispitanik je rekao da mu liči na palmu, jer su kapetani donijeli palme u Veli Lošinj, druga dva na maslinu, jer je simbol Lošinja, zatim lovor, jer je dosta rasprostranjen i od njega se rade vijenci za crkvene blagdane, pa su se ovdje našli i prijedlozi kao čempres, bršljan, vinova loza. Jedan ispitanik je rekao „ova verzija grba je jedina koju sam vidio tako. Drugi nijedan nije imao taj vijenac pa mislim da to nije toliko bitno za grb Velog Lošinja.“

Na pitanje „Je li se u prošlosti Velog Lošinja dogodio neki dramatičan događaj koji je ostavio veliki utisak na lokalnu zajednicu?“, a na kojeg su ispitanici trebali dati odgovor da ili ne, većina ispitanika je odmah počela razmišljati i iznositi konkretne događaje za koje misle da su utjecali na velološinjsku zajednicu. Samo je odgovor jednog ispitanika bio negativan. Jedan ispitanik je istaknuo kako su „bile neke poplavice, ali nije se nešto strašno dogodilo da je utjecalo na veći broj kuća.“ Nadalje je rekao da je bila jedna poplava prije 20-ak godina, no ona nije značajno utjecala na velološinjsku zajednicu. Napomenuo je da je rat možda utjecao na zajednicu, s obzirom da u to vrijeme tada nije bilo turizma. Sljedeći ispitanik je također spomenuo rat i promjene koje je on doveo sa sobom te bijeg Talijana natrag u svoju zemlju, zatim gubitak općine te izgradnju luke u Malom Lošinju, jer su se nekoć svi pomorski putevi sjekli u Velom Lošinju. Jedan od ispitanika je rekao da je svaka promjena vlasti, „a bilo ih je puno“, ostavila veliki utisak na lokalnu zajednicu, a smatra da je i odvajanje Velog Lošinja od Osora također utjecalo na zajednicu. Još dvoje ispitanika ističu rat kao dramatičan događaj, a jedan od njih spominje i Nijemce koji su odveli ljude u logore. Jedan od ispitanika je rekao da je Veli Lošinj bio dva puta spaljen od strane gusara te da su se nakon tih događaja održavale straže, a jedna od njih je bila na rtu Leva te da su tamo bila postavljena dva topa. Također je ispričao priču koju je čuo od svojih predaka, a to je da su se donji kraj Velog Lošinja, u kojem su živjela gospoda, i gornji kraj, u kojem su bili težaci i oni „manje

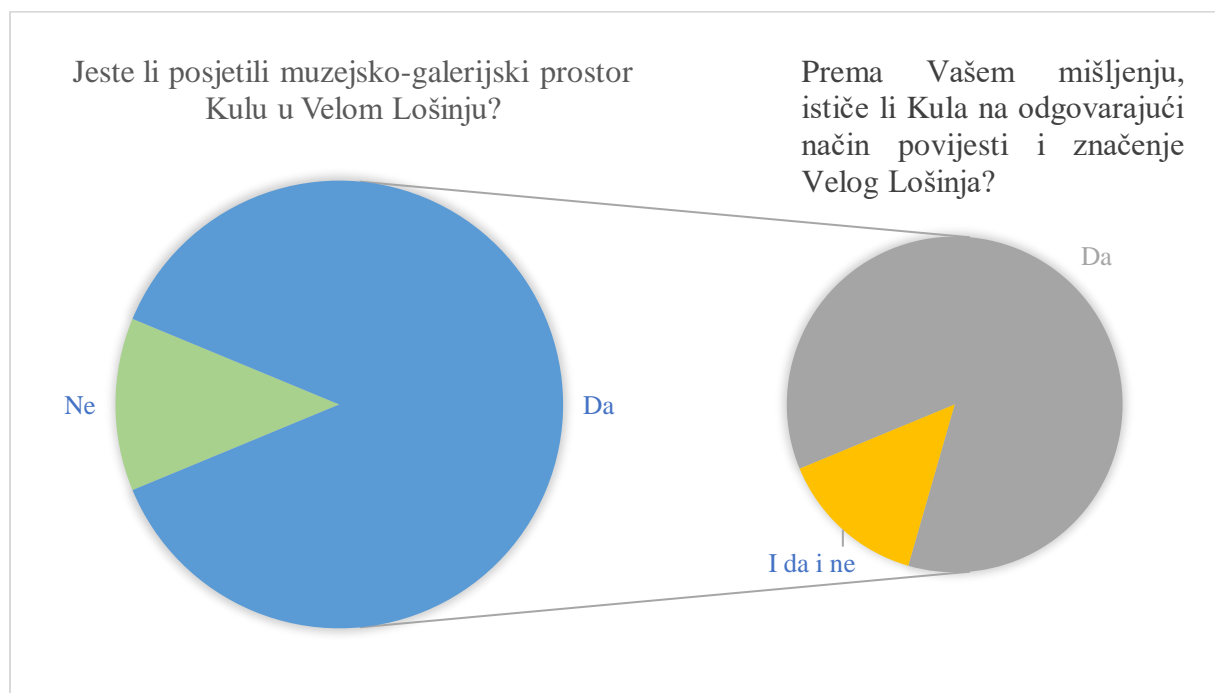
vrijedni“ često svađali te su pritom bacali grote jedni na druge. Jedan od ispitanika je naveo dosta događaja, što loših, što dobrih, za koje smatra da su znatno utjecali na lokalnu zajednicu. Tako spominje mijenjanje vladara te da se za vrijeme Napoleona raskrčio put koji je od Velog Lošinja vodio prema vrhu brda sv. Ivan. Austro-Ugarska Monarhija je dogradila Napoleonski put, izgradila rive, lukobrane, vile, bolnicu, današnje lječilište. Gradili su se prvi hoteli i pansioni. Spominje vilu Rudy kao prvi hotel Austro-Ugarske u koji su zimi dolazili bogataši na liječenje. Doktori i znanstvenici Monarhije su istraživali područje Velog Lošinja i zaključili da je klima „jako pogodna za osobe koje boluju od problema s dišnim organima“ pa se zbog ovih događaja razvio i postao je poznat zdravstveni turizam. Kasnije je Drugi svjetski rat uvelike utjecao na lokalnu zajednicu, ljudi su otišli s otoka te se zabilježio demografski pad. „Nekad 2700, danas ni 1000“.

Odgovor na pitanje „Smatrate li da velološinjska mladež ima osjećaj za stvaranje i održavanje kulture i zajedništva?“ nije iznenadio. Četvero ispitanika je odgovorilo negativno, dok ostalih četvero nije sigurno. Samoinicijativno su dali neke svoje razloge. Ispitanici čiji su odgovori bili negativni su rekli: „zanimaju ih samo gostione i kafići“, „naša mladost je bila drukčija“, „nisu ni puno krivi u vezi toga, mislim da je to neki globalni trend“, „nisu još zainteresirani jer im odrasli, odnosno stari Velološinjani nisu to dozvolili“. Samo jedan ispitanik koji je rekao da nije siguran je nastavio s „ne vidim da ih to baš interesira. Ima jako malo velološinjskih prezimena, ima puno bosanskih, koju tradiciju će oni njegovati?“.

Graf 11. Stavovi ispitanika o osviještenosti velološinjske mladeži

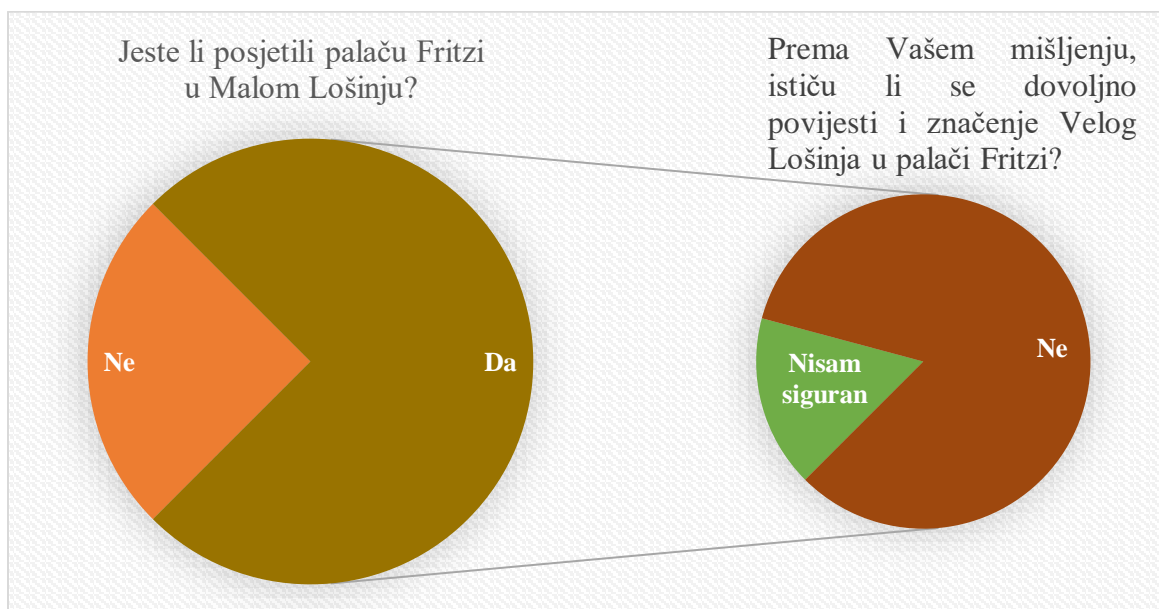
Što se tiče posjeta Muzejsko-galerijskom prostoru Kula u Velom Lošinj, sedam od osam ispitanika ju je posjetilo. Od ovih sedam, šestero njih kaže da se, prema njihovom mišljenju, na odgovarajući način ističu povijest i značenje Velog Lošinja, dok jedan misli da bi se moglo isticati i više: „S obzirom koliko ima tih kuća (misli na kuće poznatih kapetana i pomoraca), pa barem s pločicama bi se muzej mogao potruditi da ih obilježi. Kapetani su bili jaki, trebalo bi ih označiti jer ljudi ni ne znaju, samo oni koje zanima“. Jedan od ispitanika dodaje: „stavili su to što su mogli staviti tamo u taj prostor i to obilježava onaj dio velološinske povijesti koji je dosta bio bitan, od pomorstva, a sad i ovaj noviji dio, u prizemlje su stavili kopiju Apoksiomena.“ Spominje i težake koji su obrađivali i radili na zemlji i gradili gromače te da bi se njihov tadašnji način rada i njihovi alati mogli obilježiti bolje i više u nekom muzeju. Jedan ispitanik nije posjetio Kulu, a prema njegovom mišljenju, u Kuli su najviše predstavljeni jedrenjaci i stari brodovi kao dijelovi velološinske povijesti i kulture. Napominje da je „Kula kao zgrada simbol Velog Lošinja s kojim su naši stari kapetani i Lošinjani plovili u sve zemlje“.

Graf 12. Posjećenost Muzejsko-galerijskog prostora Kula

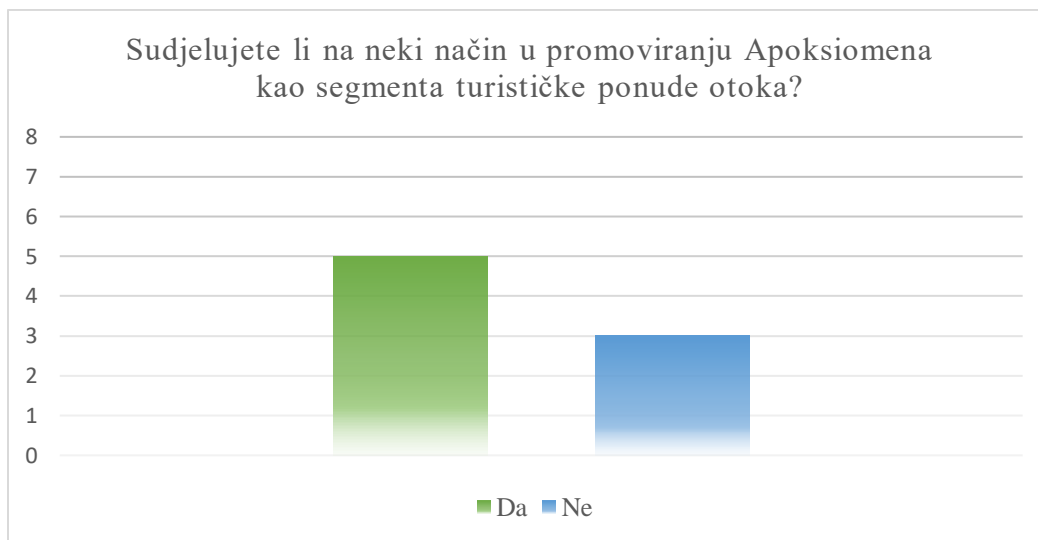
Šestero ispitanika je posjetilo palaču Fritzi u Malom Lošinj. Petero njih smatra da se u ovoj muzejskoj instituciji ne ističu dovoljno povijest i značenje Velog Lošinja, gdje dvoje ispitanika

nadodaju da nije ni potrebno jer za to postoji Kula u Velom Lošinju. Jedan ispitanik nije siguran. Dvoje ispitanika koji nisu nikad posjetili muzej u njemu očekuju pronaći stari alat koji je značajan za Veli Lošinj.

Graf 13. Posjećenost palače Fritzi

Posljednje pitanje bilo je vezano uz Apoksiomena i njegovu promociju kao segmenta turističke ponude otoka pa je petero ispitanika reklo da na neki način sudjeluje u njegovom promoviranju, a kao način promocije su naveli: „govorimo i pričamo turistima gdje je pronađen, na kojoj dubini, tko ga je našao“, „promoviramo Apoksiomena nudeći svakom našem gostu mogućnost da kupe karte kod nas i svakom gostu govorimo o tome koliko smatramo da je taj eksponat interesantan na način na koji je prikazan u tom prostoru i da je to jedna stvar koju vrijedi vidjeti“, „s gostima i rođacima idemo s barkom do tog mjesta gdje je pronađen“, „imamo turističku agenciju u centru Velog Lošinja i svaki gost koji dođe u agenciju, s obzirom na suradnju koju smo ostvarili s muzejom, karte nudimo po posebnim ponudama. Ja ga uvijek ističem, istaknuta je reklama, stvarno se trudimo da svatko posjeti. Meni je to jako važno i mislim da je to jedna fantastična stvar koja se dogodila Lošinju, ali i cijeloj Hrvatskoj“. Jedan ispitanik je za sam kip Apoksiomena nadodao: „to je tu pronađeno, ali nije naša stvar, slučajno se našla tu“. Troje ispitanika ne sudjeluje u promoviranju Apoksiomena kao segmenta turističke ponude otoka.

Graf 14. Apoksiomen kao segment turističke ponude

Skoro svi su se ispitanici, po završetku intervjua i prestanka snimanja „opustili“ pa su nastavili razgovor iznoseći neke zanimljive pojedinosti za Veli Lošinj koje donosimo u nastavku. Opet se spominjalo kako je Veli Lošinj bio podijeljen te da su ljudi na Rovenskoj bili orijentirani na more, a gornji dio na uzgoj ovci i karakula, 13 dana starih janjaca čija se koža koristila za izradu tkanine, a poznato je da su u Velom Lošinju postojali tkalački obrti. S obzirom na lječilišni turizam, kapaciteti bolnice su često bili popunjeni pa je tako ravnateljstvo bolnice plaćalo privatnicima u Velom Lošinju sobe koje su iznajmljivali za smještaj svojih pacijenata, najčešće između svibnja i studenog. Privatni smještaji su se sastojali od sobe s kupaonom i privatnici su uvidjeli da im taj način turizma donosi zaradu što je doprinijelo dograđivanju privatnih objekata. Jedan od ispitanika, Budinić, je na intervju donio svoje obiteljsko stablo, što je bilo vrlo zanimljivo za poslušati. Naime, današnju župnu crkvu sv. Antuna Opata su gradili njegovi pradjedovi. Najpoznatiji od njih je kapetan Antonio Budinić, koji je bio poznatiji pod imenom Antigo, rođen 1714. godine. Zanimljivo je da je on uzeo prezime svoje majke, Margherite Budinich, umjesto od oca Simeona Guslomanicha, što je u ono vrijeme bilo vrlo neobično. S obzirom da je bio kapetan i puno novca je uložio u izgradnju crkve, kao što je i donio puno kilograma zlata koje se rastalilo i od njega su napravili zvono koje se i dan danas nalazi u crkvi, svećenici su odlučili dati njemu i njegovoj obitelji besplatne mise i to sve za sljedećih 12 naraštaja obitelji. Ispitanik je rekao da je prema njegovom računanju zadnje koljeno koje je imalo besplatne mise u crkvi bila njegova prabaka Ana, umrla 1976. godine.

Provođenje anketnog istraživanja s pojedinim stanovnicima Velog Lošinja uvelike je pridonijelo oblikovanju i stvaranju ovog diplomskog rada. Istraživanje je poslužilo kao svojevrsni okvir i potvrda za određene pretpostavke i ciljeve postavljene na temelju podataka iz literaturnog pregleda.

6. Zaključak poslije istraživanja

Baština je kulturni i ekonomski resurs prošlosti izabran u sadašnjosti kako bi služio budućnosti. Interpretacijom, baština dobiva značenje, oblikuju se identiteti, a kroz društvenu interakciju značenja i identiteti se definiraju i dobivaju na važnosti. Zajednica Velog Lošinja radi na očuvanju identiteta svoje zajednice, dok lokalne baštinske i edukacijske ustanove predstavljanjem baštine predstavljaju na određeni način i njene identitete. Lokalno stanovništvo učvršćuje identitet stavljajući naglasak na turizam, privlače turiste otvaranjem novih ili renoviranjem starih privatnih smještaja i promoviranjem turističkih sadržaja u Velom Lošinju te lječilišnih usluga i programa dostupnih kroz cijelu godinu. U Muzejsko-galerijskom prostoru Kula otvaraju se izložbe vezane uz slavno velološinsko pomorstvo i značajne Velološinjane. Lokalno stanovništvo štuje tradicijske vrijednosti aktivno sudjelujući u raznim pučkim feštama kao što su Koleda, paljenje krijesa, i fešta sv. Ane, zatim slavljenje sv. Grgura, zaštitnika Velog Lošinja i sudjelujući u jednom od najdužih tradicijskih događaja, veloselskim ljetnim užancama. Također, štuje se karnevalska tradicija odlaska po kućama i održavanja karnevalske povorke. Muška populacija i dalje nosi bijele tunike s kukuljicama na Procesijama za Tijelovo i Veliki Petak.

Anketno istraživanje provedeno je na uzorku od 8 ispitanika koji nose značajna velološinska prezimena. Na temelju postavljenih pitanja, ispitanici su iznijeli svoja mišljenja, stavove i informacije koje dijele o pojedinim temama vezanim uz Veli Lošinj, njegovu zajednicu i njih same. Postigli su se ciljevi postavljeni prije samog istraživanja. Pronašlo se osmero ispitanika koji su bili voljni sudjelovati u istraživanju. Zanimljivo je bilo vidjeti i čuti njihove reakcije kada im je objašnjeno koji je cilj istraživanja i što se anketom želi otkriti jer je većina pomislila da se radi o pitanjima znanja i mislili su da neće znati sve odgovore. No, kad im se pobliže i detaljnije objasnilo što se zapravo od njih očekuje i kada im se za primjer dalo nekoliko pitanja iz ankete, shvatili su i opustili se. Izazov s kojim smo se susreli prilikom anketiranja ispitanika bio je da, iako im je pitanje pročitano i objašnjeno im je skala po kojoj moraju izraziti svoje mišljenje, većina njih je na tvrdnje odgovarala sa „da“ ili „ne“. U tim slučajevima tvrdnja im je bila ponovno pročitana te im je rečeno

da moraju odgovoriti s jednim stupnjem ljestvice. U toj tvrdnji bismo dobili željeni odgovor, ali već pri sljedećoj je odgovor ponovno bio „da“ ili „ne“.

U provođenju istraživanja heraldičkih obilježja u tkivu grada, na adresi Obala maršala Tita 31 pronašle su se dvije verzije grba Velog Lošinja. Kako se u literaturi išćitalo da se kroz 10 godina 19. stoljeća izgled grba često mijenjao, smatralo se da je grb, koji se nalazi na ulaznim vratima kuće i omeđen je biljkom, važan dio tadašnjeg identiteta velološinske zajednice pa se od ispitanika nastojalo doznati imaju li kakvih saznanja koja bi biljka mogla biti predstavljena na grbu. Niti jedan ispitanik nije sa sigurnošću mogao utvrditi o kojoj biljci se radi, no svi su iznijeli svoje mišljenje. Jednako tako, glavne pretpostavke postavljene prije istraživanja su potvrđene, osim jedne. Većina ispitanika, njih sedmero, osjeća se dijelom velološinske zajednice, dok samo jedan ispitanik je iznio kako se u nekim okvirima smatra dijelom velološinske zajednice, u drugima ne. Jedna od pretpostavki je bila da će se većina ispitanika najviše identificirati s užim područjem u kojem žive, za razliku od cijele Hrvatske, što je i potvrđeno. Jednak broj ispitanika se identificira s nekim kvartom Velog Lošinja i otokom Lošinjem, a dvoje s gradom Velim Lošinjem. Također, pretpostavilo se da ispitanici neće osjećati nelagodu pri iznošenju razlika između malološinske i velološinske zajednice, ukoliko su se složili da ih ima, s obzirom da je provoditeljica ankete iz Malog Lošinja. Zapravo su iznijeli dosta razlika, što prednosti što nedostataka Velog Lošinja u odnosu na Mali Lošinj. Iako se pretpostavilo da su svi ispitanici posjetili muzejsko-galerijski prostor Kulu u Velom Lošinju i palaču Fritzi u Malom Lošinju, ispostavilo se da jedan ispitanik ipak nije posjetio Kulu, kao što dvoje ispitanika nisu posjetili palaču Fritzi. Unatoč tomu, mogli su reći što bi se, prema njihovom mišljenju, nalazilo u palači, a da je vezano uz velološinsku povijest i tradiciju.

Nakon završenog intervjua i prestanka snimanja, bilo je očigledno kako su se ispitanici opustili i samovoljno odlučili nastaviti razgovor iznoseći ostale pojedinosti vezane uz tradiciju i običaje Velog Lošinja. Za neke od njih su čuli od svojih roditelja i djedova, a neke su bile vezane uz njihovo djetinjstvo. Bilo je vrlo pozitivno iskustvo promatrati ih kako se s radošću prisjećaju događaja iz svog djetinjstva te kako s ponosom prepričavaju o svemu poznatome. No, istraživanje bi trebalo nastaviti i provesti ga i među ispitanicima koji ne pripadaju starim velološinskim obiteljima, nego onima koji su došli iza Drugog svjetskog rata, pa i nakon Domovinskog rata i na taj način provjeriti kako su oni doživjeli identitete mjesta i njihovo institucionalno promoviranje, naravno proširiti to i upitima koji se tiču njihovih identiteta koje su sa sobom donijeli i na koje ih načine iskazuju itd.

Ove rezultate istraživanja moguće je iskoristiti i za neku novu izložbu o identitetima Lošinja, posebno o toj manje ili više vidljivoj razlici između gornjeg, hrvatskog i siromašnijeg dijela mjesta i onog donjeg uz more, imućnijeg i koji je više koristio talijanski jezik.

Gledajući na velološinjsku zajednicu kao relativno malu, može se zaključiti da je bogata poviješću, kulturom, materijalnim i nematerijalnim nasljeđem i vođena određenom zajedničkom željom za napretkom i učvršćivanjem postojećih identiteta. Sigurni smo da će kroz sljedeći niz godina oblikovati i one nove, ali da postojeći neće nestati nego će možda dobiti na vrijednosti. Nadamo se da će se pojaviti i članovi novih generacija koje će imati volju i želju za istraživanjem, možda i konstruiranjem novih identiteta i da će im ovaj rad u tome pomoći.

7. Popis ilustracija

Slika 1. Ulazak u velološinsku luku, snimljeno 1909. godine. Preuzeto s internetske stranice Antoncich.us, 08.03.2019.

(<http://www.antoncich.us/lussingrande-old-postcard/old-postcard-lussingrande>).

Slika 2. Nadgrobna podna ploča velološinskih kapetana, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 3. Nadgrobna podna ploča velološinskog kapetana i ostalih župljana, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 4. Kula, Veli Lošinj, preuzeto s internetske stranice Antoncich.us, 08.03.2019.

(<http://www.antoncich.us/lussingrande-old-postcard/old-postcard-lussingrande>).

Slika 5. Današnji izgled kule, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 6. Pogled iz luke na zastavni stup i kulu, Veli Lošinj. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 7. Velološinska luka, Veli Lošinj. Preuzeto s internetske stranice Turističke agencije „Turist“, 08.03.2019. (<https://www.island-losinj.com/experience/photos/photo/806818/>).

Slika 8. Pogled na luku Veli Lošinj i luku Rovenska sa brda sv. Ivan. Preuzeto s internetske stranice Turističke agencije „Val“, 08.03.2019.

(http://www.losinj-hotels.eu/hr/photos/album/stare_fotografije_losinja_13/).

Slika 9. Auto-prijevoz na liniji Veli Lošinj-Osor i obrnuto, Veli Lošinj. Preuzeto s internetske stranice Antoncich.us, 08.03.2019.

(<http://www.antoncich.us/lussingrande-old-postcard/old-postcard-lussingrande>).

Slika 10. Razglednica na kojoj se nalazi palača „Podjavori“ austrijskog nadvojvode Karla Stjepana, Veli Lošinj. Razglednica datira od 05.05.1903. godine. Preuzeto s internetske stranice Idis Turato, 08.03.2019. (<https://www.idisturato.com/project/park-i-kuca-koja-lijeci/>).

Slika 11. Velološinjani, Veli Lošinj. Preuzeto s internetske stranice Skyscrapercity.com, 08.03.2019. (<https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1337931&page=91>).

Slika 12. Razglednica s prikazom Vile Punta, Veli Lošinj. Preuzeto s internetske stranice Turističke agencije „Turist“, 08.03.2019.

(<https://www.island-losinj.com/experience/photos/photo/806840/>).

Slika 13. Palača Fritzi, Mali Lošinj. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 14. Fotografija Velog Lošinja Dante Lussina, palača Fritzi. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slike 15. i 16. Muška i ženska nošnja Lošinja, palača Fritzi. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 17. Zgrada nekadašnjeg prenoćišta „Doris“. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 18. Razglednica na kojoj je prikazan pansion Johanneshof iz 1891. godine. Preuzeto s internetske stranice Skyscrapercity.com, 08.03.2019.

(<https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1337931&page=91>).

Slika 19. Razglednica s prikazom Galerije, Veli Lošinj. Preuzeto s internetske stranice Turističke agencije „Val“, 08.03.2019.

(http://www.lošinj-hotels.eu/hr/photos/album/stare_fotografije_lošinja_13/).

Slika 20. Današnji izgled Galerije, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 21. Znakovlje bratovštine sv. Josipa, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 22. Znakovlje bratovštine Gospe Karmelse, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 23. Procesija, Veli Lošinj. Preuzeto s internetske stranice Skyscraper.com, 08.03.2019.

(<https://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1337931&page=91>).

Slika 24. Fotografija ulice Alla Madonna, Veli Lošinj. Preuzeto s internetske stranice Turističke agencije „Turist“, 08.03.2019.

(https://www.island-lošinj.com/experience/photos/photo/_806820/).

Slika 25. Namještaj stare ljekarne, palača Fritzi, Mali Lošinj. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 26. Naljepnica ljekarne *Alla Madonna* i stojnica, palača Fritzi, Mali Lošinj. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 27. Josip Leva s ostalim časnicima i carom Karlom I. na krstarici SMS „Szigetvar“. Fotografija datira iz 19.11.1917., Trstu. Snimljeno u palači Fritzi u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 28. Ivan Majarić, 1914. godina. Snimljeno u palači Fritzi u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 29. Josip Antončić, 1914. godina. Snimljeno u palači Fritzi u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 30. Viktor Antončić. Snimljeno u palači Fritzi u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 31. Razglednica Velog Lošinja iz 1897. godine. Preuzeto s internetske stranice Antoncich.us, 08.03.2019. (<http://www.antoncich.us/lussingrande-old-postcard/old-postcard-lussingrande>).

Slika 32. Pogled s kruništa Kule na velološinjku luku, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019. godine, snimila Martina Antoninić.

Slika 33. Slika Bartolomea Vivarinija, Bogorodica s djetetom, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019. godine, snimila Martina Antoninić.

Slika 34. Grbovi Velog Lošinja. Preuzeto iz Ćus-Rukonić, Jasminka. "Grb Velog Lošinja." Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu 27, br. 1 (2010): 267-270. 08.03.2019. (<https://hrcak.srce.hr/82700>).

Slike 35. i 36. Pročelje kuće i ulazna vrata na adresi Obala maršala Tita 31, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 37. Ulazna vrata Osnovne škole Maria Martinolića Mali Lošinj, Područna škola Veli Lošinj, Vladimira Nazora 35, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 38. Grb Velog Lošinja na podu nekadašnje Talijanske osnovne škole Gasparo Craglietto, Slavojna bb, Veli Lošinj. Fotografija preuzeta iz kataloga izložbe „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“, autorice Jasminke-Ćus Rukonić (<http://hgzd.hr/wp-content/uploads/sites/290/2014/11/jcr-vlošinj.pdf>).

Slika 39. Grb Velog Lošinja na pročelju kuće, Rovenska 27, Veli Lošinj. Fotografija preuzeta iz kataloga izložbe „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“, autorice Jasminke-Ćus Rukonić (<http://hgzd.hr/wp-content/uploads/sites/290/2014/11/jcr-vlošinj.pdf>).

Slika 40. Grb Istre na pročelju kuće, Slavojna 12, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 41. Povijesni hrvatski grb na pročelju Vile *San*, Garina 15, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 42. Grb obitelji Sternik, Vladimira Gortana 3, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 43. Grb obitelji Leva na zaglavnom kamenu iznad ulaznih vrata, Podjavori 14, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 44. Grb nepoznate obitelji na pročelju kuće, Slavojna 12, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 45. Grb nepoznate obitelji na pročelju kuće, Obala maršala Tita 5, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 46. Grb obitelji Leva na zdencu u dvorištu obiteljske kuće, Podjavori 14, Veli Lošinj. Fotografija preuzeta iz kataloga izložbe „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“, autorice Jasminke-Ćus Rukonić (<http://hgzd.hr/wp-content/uploads/sites/290/2014/11/jcr-vlosinj.pdf>).

Slika 47. Grb nepoznate obitelji na lončanici u dvorištu Lječilišta, Veli Lošinj. Fotografija preuzeta iz kataloga izložbe „Grbovi i znakovi Veloga Lošinja“, autorice Jasminke-Ćus Rukonić (<http://hgzd.hr/wp-content/uploads/sites/290/2014/11/jcr-vlosinj.pdf>).

Slika 48. Znak sidra s uvijenim konopom na grobnici obitelji Antončić, Veli Lošinj. Snimljeno u ožujku 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 49. Znak sidra s uvijenim konopom na zaglavnom kamenu iznad ulaznih vrata, Vladimira Gortana 7, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slike 50., 51. i 52. Zaglavni kamen i dvorišni portal s prikazima zidarskih alata, Vladimira Nazora 1, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 53. Nadgrobna ploča s prikazom gripa Blaža Gladulića, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slika 54. Nadgrobna podna ploča s prikazom jedrenjaka, prerezana napola, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

Slike 55. i 56. Nadgrobne podne ploče s prikazom zidarskog znaka, župna crkva sv. Antuna Opata, Veli Lošinj. Snimljeno u veljači 2019., snimila Martina Antoninić.

8. Popis literature

Literatura iz knjiga:

Antoninić, Gordana Maja. *Iz škrinjice zaborava*. Mali Lošinj: Pučko otvoreno učilište Mali Lošinj, 2011.

Borić, Laris. “Lošinjska pala Bartolomea Vivarinija u kontekstu slikarstva mletačkoga *Quattrocenta*.” u *U očekivanju povratka lošinjske slike Bartolomea Vivarinija*, uredila Irena Dlaka, 5-7. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2009.

Crnković, Nikola, Velčić, Franjo, Sokolić, Julijano, Ivanišević, Goran. *725 godina Veloga Lošinja*. Zagreb: Goran Ivanišević, 2005.

Crnković, Nikola. *Početak i razvoj Lošinjskog pomorstva do 1797*. Rijeka: Vjesnik HAR, 1990.

Crnković, Nikola. *Veli Lošinj. Iskonska civiliziranost i arhivsko blago*. Rijeka: Državni arhiv, 2001.

Ćus-Rukonić, Jasminka. *Grbovi i znakovi Veloga Lošinja*. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2012.

Dlačić, Marijana. *Bratovštine na području bivše osorske komune*. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2014.

Dlačić, Marijana. *Crkve i kapele cresko-lošinjskog arhipelaga*. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2016.

Dlaka, Irena. “Uvod” u *U očekivanju povratka lošinjske slike Bartolomea Vivarinija*, uredila Irena Dlaka, 2-3. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2009.

Dlaka, Irena, Gović, Vanja. *Lošinjski hoteli, pansioni i lječilišta 1887.-2012*. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2012.

Fučić, Branko. *Apsyrtides : kulturno-povijesni putopis po otočju Cresa i Lošinja*. Mali Lošinj: Turistička zajednica općine Mali Lošinj – Turistička zajednica Općine Cres, 1995.

Graham Brian, i Ashworth, Gregory John, i Tunbridge John E. “The uses and abuses of heritage” u *Heritage, Museums and Galleries: An introductory reader*, uredio Gerard Corsane, 28-40. Abingdon: Taylor & Francis Group, 2005.

Gović, Vanja. *Narodne nošnje lošinjskog otočja*. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2010.

Hall, Stuart. *Sin garantías: Trayectorias y problemáticas en estudios culturales*. Popayán: Enviñon editores, 2010.

Hall, Stuart. “The Questions of Cultural Identity.” u *Modernity and its futures*, uredili Stuart Hall, David Held, Tony McGrew, 273-314. Cambridge: Polity Press, 1992.

Imamović, E. *Otoci Cres i Lošinj od ranog srednjeg vijeka do konca XVIII stoljeća*. Mali Lošinj : OK SSRN Cres, 1987.

Ivanišević, Goran. *Dr. Ana Jakša – prijatelj djece*. Zagreb: Goran Ivanišević, 2006.

Ivanišević, Goran. *Velo Selo. Crtice iz prošlosti. Veli Lošinj*. Veli Lošinj: Župni ured, 1997.

Krannjčević, Jasenka. *Alfred Keller. Arhitektonski projekti na Lošinju i prostoru Hrvatske*. Mali Lošinj: Lošinjski muzej, 2013.

Kosmos Lidija. "Uloga Ambroza Haračića u proglašenju Malog i Velog Lošinja klimatskim lječilištima i oporavilištima" u *Zdravlje i turizam u Hrvatskoj*, uredio Goran Ivanišević, 118-124. Zagreb: Akademija medicinskih znanosti Hrvatske, 2012.

Lajić, Ivan. *Kvarnerski otoci. Demografski razvoj i povijesne mijene*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 2006.

Sokolić, J. *Lošinj: povijest, kultura, umjetnost, prirodne ljepote*. Zagreb: Turistička naklada d.o.o., 2003.

Stražičić, Nikola. "Cresko-lošinjska otočna skupina." u *Otočki ljetopis Cres-Lošinj 2*, uredio Vladimir Marković, 143-191. Mali Lošinj: Fond za kulturu i fizičku kulturu Općine, 1975.

Velčić, Franjo. *Botterinijeva kronika Veloga Lošinja iz 1791. godine. / La Cronaca di Lussingrande del Botterini dell'anno 1791*. Krk: Krčka biskupija, Mali Lošinj – Katedra čakavskog sabora Cres-Lošinj, 2018.

Vukelić, Branko. *Veli Lošinj Jugoslavija*. Zagreb: Dječja bolnica za alergijske bolesti s odjelom za odrasle – Veli Lošinj, 1988.

E-knjige:

Abercrombie, N.; Hill, S.; Turner, B.S. *The Penguin Dictionary of Sociology*. London: Penguin Group, 2006. Scribd.

Burnett Tylor, Edward. *Primitive Culture Volume I*. New York: Dover Publications, 2016. Scribd.

Castells, M. *La era de la información: economía, sociedad y cultura. Vol.II El poder de la identidad*. Mexico: Siglo Ventiuno Editores, 1999. Scribd.

Maroević, I. *Uvod u muzeologiju*. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1993. Scribd.

Internet izvori:

Crnković, Nikola. "Ime otoka Lošinja." *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, br. 30 (1988): 21-46. <https://hrcak.srce.hr/127359>.

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo. "Ćus-Rukonić, Jasminka. *Grbovi i znakovi Veloga Lošinja*." Konzultirano 08. ožujka, 2019. <http://hgzd.hr/wp-content/uploads/sites/290/2014/11/jcr-vlosinj.pdf>.

Ćus-Rukonić, Jasminka. "Okrugla samostojeća kula iz Veloga Lošinja." *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 44, br. 1 (2011): 207-218. <https://hrcak.srce.hr/84647>.

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. "Popis 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima." Konzultirano 17. studenog, 2018, https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_01_01/h01_01_01_zup08_2526.html.

Hrvatska enciklopedija. "Identitet." Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Konzultirano 25. svibnja, 2018. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=26909>.

Institut za turizam. "Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj. Obilježja turističke potražnje u gradu Malom Lošinju." Konzultirano 11. prosinca, 2018. <https://www.visitlosinj.hr/EasyEdit/UserFiles/upoznaj-losinj/novosti/stavovi-i-potrosnja-turista-u-hrvatskoj-i-losinju-tomas.pdf>.

Jelinčić, Daniela Angelina. "Turizam vs. Identitet Globalizacija i tradicija" *Etnološka istraživanja* br. 11 (2006): 161-183. <https://hrcak.srce.hr/37108>.

Košuta, Leo. "Glagoljski lošinjski protokoli notara Mikule Krstinića i Ivana Božićevića (1564-1636)." *Radovi Staroslavenskog instituta* 9, br. 9 (1988): 5-293. <https://hrcak.srce.hr/13998>.

Lokmer, Juraj. "Šimun Kožičić: bitan čimbenik hrvatskoga (riječkog) identiteta i kulturnoga i turističkoga branda grada Rijeke." *Fluminensia* 24, br.1 (2012): 203-225. <https://hrcak.srce.hr/87678>.

Lošinjski muzej. "Izložba Narodne nošnje lošinjskog otočja". Konzultirano 12. prosinca, 2018. <http://www.muzej.losinj.hr/izlozba/narodne-nosnje>.

Lošinjski muzej. "Palača Fritzi". Konzultirano 08. prosinca, 2018. http://www.muzej.losinj.hr/zgrade_muzeja_fritzi.

9. Prilozi

Anketa

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski Fakultet
Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti
Katedra za muzeologiju

Istraživanje u okviru diplomskog rada Identiteti Velog Lošinja i njihovo reprezentiranje u lošinjskim muzejima i galerijama studentice Martine Antoninić

Hvala Vam što ste pristali sudjelovati u ovom istraživanju. Moje ime je Martina Antoninić i studentica sam Diplomskog studija muzeologije i upravljanja baštinom na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Cilj ovog istraživanja jest ispitati Vaše stavove o temi mog diplomskog rada, odnosno o identitetima Velog Lošinja i njihovom reprezentiranju u lošinjskim muzejima i galerijama.

U sociologiji se na pojam identiteta gleda kao na „skup značajki koje određuju posebnost pojedinca ili skupine u smislu različitosti ili pak pripadnosti u odnosu na druge pojedince ili skupine.“

Zanimaju me Vaši stavovi, uvjerenja, preferencije i informacije o pojedinim temama vezanim uz Veli Lošinj i uz stalne postavbe i povremene izložbe u muzejskim ustanovama otoka Lošinja. Molim Vas da odgovarate onako kako mislite i osjećate. Vaši odgovori bit će snimani, a nakon obrade, dobivene podatke prikazat ću u diplomskom radu.

Ukoliko imate koje pitanje prije intervjua, slobodno upitajte.

Prezime ispitanika: _____

Dob ispitanika: _____

Spol ispitanika: _____

Zanimanje ispitanika: _____

Mjesto: _____

Vrijeme početka intervjua: _____

Vrijeme završetka intervjua: _____

1. Kad biste morali odabrati s kojim se geografskim područjem **najviše** identificirate, što biste od sljedećeg odabrali (odaberite jednu stavku):

a) (neki) kvart Velog Lošinja b) grad Veli Lošinj c) otok Lošinj d) Kvarner e) Hrvatska

2. Zajedničke vrijednosti i interesi različitih pojedinaca omogućuju stvaranje zajednica. Smatrate li se dijelom velološinske zajednice? Odgovorite sa da ili ne.

2.1. Ako je odgovor da, upitati: Koji su, po Vašem mišljenju, zajednički ciljevi i interesi koje dijele stanovnici Velog Lošinja?

3. Postoji li podjela „mi“ i „oni“ između velološinske i malološinske zajednice? Odgovorite sa da, ne ili nisam siguran.

3.1. Ako je odgovor da, upitati: Možete li istaknuti neke razlike?

4. Možete li istaknuti u kojoj mjeri se sljedeće tvrdnje odnose na Vas osobno u odnosu na Veli Lošinj i njegovu zajednicu?

	Nimalo se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Bavim se gospodarstvom.					
Gospodarstvo je glavna grana mog privređivanja.					
Gospodarstvo je u maloj mjeri zastupljeno u Velom Lošinj.					
Radim u turizmu.					
Turizam je glavna grana mog privređivanja.					
U sezoni se cijene usluga u Velom Lošinj povećaju.					
Pomorac sam.					
Potomak moje obitelji bio je pomorac.					
Pomorstvo je izuzetno bitno za velološinsku zajednicu.					

Tradicija i običaji su mi vrlo bitni.					
Moja obitelj ima vlastitu obiteljsku tradiciju koju negujemo.					
Religija mi je vrlo bitna.					
Religijske vrijednosti prenosim na svoju djecu:					
Hrvatski jezik je moj materinji jezik.					
Služim se talijanskim jezikom.					

5. Dosad smo razgovarali općenito o Vama i Velom Lošinju, a sad me zanima nešto više o povijesnim događajima, tradiciji, običajima, jeziku i religiji Velog Lošinja i njegove zajednice. U literaturi se spominju dva naziva za Veli Lošinj – Velo Selo, a kasnije Veli Lošinj. S obzirom da se stanovnici službeno nazivaju Velološinjani, a danas se može čuti i naziv Veloselci, kako Vi nazivate sebe i ostale stanovnike Velog Lošinja?

a) Velološinjani b) Veloselci

6. Koje je od navedenog, po Vašem mišljenju, točnije podrijetlo naziva za otok Lošinj i njegove stanovnike?

a) Osorani su talijanizirali riječ Vlašine te ju izgovarali bez početnog slova v, zamijenivši isto tako završetak plurala na –e s romanskim oblikom na -i, odnosno Lassini, uz iznimke kao što su Lossini i Lussini

b) Riječ *loše* povezivala se s Lošinjem zbog činjenice da je otok obilovao škrtim, kamenitim tлом s nekoliko obradivih površina

7. U prošlosti je gospodarstvo bilo jedno od najvažnijih, a za poneke i jedini oblik privređivanja. Sadile su se masline, voće, povrće, uzgajale su se ovce, krave, koze, pčele i ostalo. U kojoj mjeri je ovaj oblik gospodarstva danas zastupljen u Velom Lošinju?

a) nimalo zastupljen b) malo zastupljen c) zastupljen d) jako zastupljen

8. U Velom Lošinju od 12. stoljeća djelovale su bratovštine ili laičke škole. Članovi bratovština su za Procesije za Tijelovo i Veliki Petak nosili bijele tunike s kukuljicama. Štuje li se taj običaj i danas? Odgovoriti sa da, ne ili ne znam.

8.1. Ako je odgovor da, upitati: sudjelujete li Vi u njemu?

9. Velološinjsko pomorstvo je u svoje vrijeme bilo vrlo poznato. U kojoj mjeri pomorska tradicija određuje identitet Vaše obitelji?

a) nimalo ne određuje b) malo određuje c) određuje d) jako određuje

10. Poznato je da je Venecija, koja je gospodarila ovim otočjima, pokušala nametnuti talijanski jezik kao službeni. Slažete li se s tvrdnjom: „Mala velološinjska zajednica je uvijek nastojala promicati i njegovati hrvatski jezik i kulturu.“ Odgovorite sa da ili ne.

10.1. Ako je odgovor da, upitati: Biste li rekli da Veli Lošinj ima neku svoju govornu inačicu, npr. miješaju li se u govoru hrvatski i talijanski jezik?

11. Od sredine 19. stoljeća počinje jačati turizam u Velom Lošinju, čest je dolazak stranih, ali i domaćih gostiju. U kojoj mjeri je turizam, kao jedna od grana privređivanja, bitan za zajednicu Velog Lošinja?

a) nimalo bitan b) malo bitan c) bitan d) vrlo bitan

12. Tradicija i običaji su bitna obilježja i razlikuju se od zajednice do zajednice. Jesu li oni od velike važnosti za velološinjsku zajednicu? Odgovorite sa da, ne ili ne znam.

12.1. Ako je odgovor da, upitati: Oživljava li neka ceremonija ili pučka fešta neki povijesni događaj i koji?

13. „Religija je jedno od važnih obilježja velološinjske zajednice.“ Slažete li se s navedenom tvrdnjom? Odgovorite sa da ili ne.

14. Na nekim nadgrobnim pločama u župnoj crkvi sv. Antuna Opata mogu se pronaći uklesani razni znakovi, kao što možete vidjeti na slici. Neki kažu da su to zidarski znakovi i težački alati, a neki da su to masonski znakovi. Prema Vašem mišljenju, što od navedenog zaista predstavljaju?

a) težačke i zidarske znakove b) masonske znakove c) nešto drugo

15. Na ulaznim vratima kuće na adresi Obala Maršala Tita 31 nalazi se grb Velog Lošinja s prikazom kule i njenim poznatim kruništem, a omeđena je nepoznatom zimzelenom biljkom. Možete li ju možda prepoznati?

15.1. Ako je odgovor da, upitati: Koja je to biljka?

16. Je li se u prošlosti Velog Lošinja dogodio neki dramatičan događaj koji je ostavio veliki utisak na lokalnu zajednicu? Odgovorite sa da ili ne.

16.1. Ako je odgovor da, upitati: Možete li kratko opisati što se dogodilo i u kojoj mjeri je utjecalo na Velološinjsku zajednicu?

17. Mnogo puta smo čuli izreku „Na mladima svijet ostaje“. Smatrate li da velološinjska mladež ima osjećaj za stvaranje i održavanje kulture i zajedništva? Odgovorite sa da, ne ili nisam siguran.

17.1. Ako je odgovor da, upitati: Smatrate li da im se njegovanjem tradicije i običaja nastoje usaditi kulturne vrijednosti?

18. U Velom Lošinju kao jedina muzejska institucija djeluje muzejsko-galerijski prostor Kula. Jeste li ju posjetili? Odgovorite s da ili ne.

18.1. Ako je odgovor da, upitati: Prema Vašem mišljenju, ističe li muzejsko-galerijski prostor Kula na odgovarajući način povijest i značenje Velog Lošinja?

18.2. Ako je odgovor ne, upitati: S obzirom da još niste bili, što mislite, koji su dijelovi velološinjske povijesti i kulture tamo najopsežnije predstavljeni?

19. Palača Fritzi u Malom Lošinju djeluje već dugi niz godina. Jeste li je posjetili? Odgovorite s da ili ne.

19.1. Ako je odgovor da, upitati: Prema Vašem mišljenju, ističu li se dovoljno povijest i značenje Velog Lošinja u palači Fritzi?

19.2. Ako je odgovor ne, upitati: S obzirom da još niste bili, što očekujete pronaći u tom muzeju, a da je vezano uz Veli Lošinj?

20. Nakon otvorenja Muzeja Apoksiomena, otočno stanovništvo, uz potporu Grada Malog Lošinja i Turističke zajednice, počelo je stvarati proizvode povezane s antikom i antičkim kipom, kao što su proizvodi za njegu lica i tijela, a i angažirani su u brojnim radionicama i edukacijama, kao što su npr. Dani Apoksiomenove kuhinje. Sudjelujete li i Vi na neki način u promoviranju Apoksiomena kao segmenta turističke ponude otoka? Odgovorite sa da ili ne.

20.1. Ako je odgovor da, upitati: Na koji način?